

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Сөвдийн болгаш Министрлер Чөвүлелин органы

1925 чылда
туура келтирилген
1963 ч.
ОКТАБЬР
11
ПЯТНИЦА
№ 242 (5646).
Өртөө 2 көп.

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙНИ — МИНЕРАЛДЫГ ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕРНИ БУДУРЕРИНЧЕ

ССРЭ-ниң Улус ажил-агый
чөвүлелинң коллегиясында

бинаттарже чорудар болгаш олар болбазырадым ажилдар фабрика-ларга будурулгени шийгээди алыр талазы-биле дууламчыны көргүдөр.

Организаткы ажилдың деңгелин бедидер

— Каз-Хем районун «Совет Тыва» колхозунун мал болгаш чер ажилдарындан ап турар продукцияны алыр келген турумду кудулап, оруламы өзөккөп, кассазы барык-ла курдулап, ук артыл уюг өре-ширге дүжүп, күрүне мурунга хүдээлгелерин күөстөйиш турар.

«Шынын» тускай корреспондентинин биззени ол кашкына одуруглардан-на ол ажил-агыйнын кандыг байдалды турары номчукчута дораан-на билдире боор. Коммунистердин өтөч-соңгудалыг хуралында ол айтырыг ыччангаш кол черин ээлеп. Каз-Хемин партому болгаш райкукуму ол колхозтун жокудашкынын болдурус талазы-биле шийтирилди болгаш практиктик хемчеглерин чөгүр үемдеди албаан.

Өске бир чикке. Улут-Хем районун «Бүш-ажылдык хосту» колхозунун партия комитеди, оң бригадалар, салбырларда партия өзе организациалары колхоз будурулгениде масса-политиктик болгаш организациалык ажилды уюг дөңгөле тургускан. Оң түнөүлүндө ук колхозтун ажилы моор мурунда чылдарда турганымдан дорайтаан. Колхозтун экономикасы, ажил-агыйн улам быжыгым, өзүп жүгүртүүнү орунуга, бо чылым күрүнеге продуктулар саларынын планирени күөстөйиш турар болгаш сакчын талазы-биле бергедөшкенин таварышкан. Партия комитеди эртен өтөттүт чыдаа масса-политиктик ажилды калбартай, оң ажил-агыйн сорулгалар-биле холбаштыр-бай келген.

Эт, сүт, дүк, тараа будурер талазы-биле жокудуп турар өске-даа ажил-агыйлар бисте бар. Чер ажил-агый, тараа будуреринче кичээлге салбайн турар дөш «Шендөр» совхозтун удуруткучулары Дең-Терезин салбырын коммунистерини шынгын шүүмчүлөөн. «Тыва» совхозта бүгү ажил-агыйны көргүдүгүл денди чымы болуш турар. Ол чөстөстөр шүптү-ла багай удурутугадан хамаарышкан. Көдө ажил-агыйн продуктуларын будурерин көвүдөдир дугайында хей удаа чугаалажып, кашкы шийтирилери бижи турар, а оңу черек кырында организациалык келгени багай.

Иччаарга ол ажил-агыйларнын экономика талазы-биле жокудуп турарынын чылдаганын чүдө? Маңаа боттук чылдаганы тывылбайт. Кожаларында шыкш таарымчалыг байдалдар оларда бүрүн бар: агаар-бойдузу, чери-даа дөмөй кижилери база-ла шыгыг, техниканы да, малы-даа бар. Оларда жокудашкынын кол чылдаганы болза, хамактын мурунда кадрлар-биле, кижилер-биле ажилды кошкак болуп турарында. Чижээ, Каз-Хемде «Совет Тыва» колхозтун дарганына оовуг кашкына чылдар шийтеди беш дарга солтуп ажилдаан. Иччаарга ол ажил-агыйнын харымсалгалыг уаастоттарында удуруткучу кадрлар база-ла удаа-дараа солтуп турар. Ажил-агыйны кадрларын шын эвес шийди, оларнын кижизилдигенине сагыш салбас чорук колхозту багай түнөүлө чөдөрөп келген.

Жокудуп турар ажил-агыйларын удуруткучулар боттарынын аргазын, күжүн боттуп үндүрүп ажилдавын турган. Олар кижилерин күш-ажылын багай организациалык, черини шын ажилгалын чөдөр албайн, мурунчкы эртемнин болгаш практиканың чөдөшкенин шийгөтөйиш, продуктулар будурерин көвүдөдирине көдөзүн ажил-ишчилерин материалдыг сонугураалын бедидерин хандырбайн турарлар. Ол жокудуп турар ажил-агыйларда күш-ажылдык сагылга-чүрүм кошкак, чагаалар, мангыстар оларда хостуг чурттан, аскетидик кижилерин күш-ажылынның продукциянын «чогулап» турарлар. Мыччангаш мындыг чөстөстөрнү чөдөшкөшүш, жокудуп турар колхозтарга болгаш совхозтарга будурулгени көдөрери — күрүнең чү-

гула черээ, колхоз-совхоз эргелдеринин, парткомунун, партия өзе организациаларынын дайчык сорулгазы.

Иини айтышкынар, директивалар-биле кызыгаарлатпашайн, ажил-агый бүрүзүн тодаргай өөренип көөр болгаш удуруткучу, будурулгени шүт организациалары, бригадаларда, эвенларда шөдөрдө болгаш фермаларда ажилдап турар кижилер-биле доктаамал харылаа турары, оларны кижизилери, мурунчкы дүржүлгени кызымаккай-биле шийгээдири—будурулге эргелдеринин, парткомунун болгаш партия өзе организациаларынын, райкукумарынын ажилынын кол ую бо-дур. Эргелдер, парткомнар, райкукумарлар, оларнын бүгү-ле удуруткучу ажилдакчылары уаастуу, партиянын мурунга колхозтарда болгаш совхозтарда байдал дөш, мал болгаш чер ажилынын хөжүмдө дөш харымсалгалыг болуп чорукту улам шыгырадымын амдырал неген турар.

Экономика талазы-биле жокудуган ажил-агыйларын көдөрүгенин, продуктулар будурери кайы хире өөпү турарында, көдө ажил-агыйн улам көдөр деп бүгү-уласту сорулгазы күөстөйиш калдыг салымшынын киргенинде, зарын шак-ла оң эргелдеринин, парткомунун, райкукумарынын ажилын анализтеп көөр деп партия неген турар. Маңаа холбаштыр, жокудуп турар черлерин удуруткучуларын улап күженишкени, кижилерини сырык мобилизациалык билер чорук, күш-ажылды организациалык билер чорук негетиниш турар. Парткомнар болгаш парторганизациалар өтөч-соңгудалыг хуралдарга ажил-агыйга удурутугада чөстөстөр дугайында коммунистердин шүүмчүлөдиги сандарында чөгүр түнөүлөдү үндүрер, ол чөстөстөр дараазында чыдаа катапавас кылдыр ажилдаар керек.

Бо чылым сүттү, этти болгаш дүгү күрүнеге саларын бүрүн күөстөйиш «Тес-Хем» совхоз болгаш Өвүр районун «Кымыл түк» колхозу дамыкты мурун рапортуланнар. Тес-Хем районун «Чаа өркү», «Чодураа», Каз-Хем районун «Кымыл түк» колхозтары сүт, дүк садарын, «Коммунизмче өркү» колхоз (Тес-Хем) эт, дүк садарын, «Тилеке», Ленин атыг колхозтар (Каз-Хем) болгаш «Көк-Тей» совхоз тараа садар хүдээлгени азыр күөстөйишкан. Сүттү садарын «Көк-Тей» совхоз болгаш Таңдыда «Революциянын чалбыжык», Каз-Хемде «Коммунизмче өркү» колхозтар күөстөйиш айтканын. Шак мынды күш-ажылды болгаш патриотчу чорук ук черлерде партия организациаларынын, ажил-агыйн удуруткучуларын организациалык ажилынын түнөүлө болганы черле маргыдаа чөк. Ажил-агыйн удуруткучуларын күш-ажылды үндөргө чикти аларын бо фактылар боттары-ла кыйгырыш турар-дыр.

Социалистик көдө ажил-агыйнын бүгү адырларын улам ийаи хөгжүдөринин, ийаи болгаш бараанын продукциянын көвүдөдиринин, көдө ажил-агый продуктуларын белектеринин күрүне планиренин ийаи-шанда күөстөйиш, колхозтарын ашка болгаш натура орулгаларын көвүдөдиринин, колхозчуларын материалдыг чагай байдалын өккөдиринин сорулгаларын шийтирилээр дөш социалистик чарышты улам калбартыр журутуп. Партия организациалары ол бүгү ажилды чорударда мурунчкы кижилерге, чер болгаш мал ажилынын мастерлеринге, бүгү коммунистерге, хөй-ниити организациаларында дайчык чугула.

Бергелер хөй. Ол бергелерге уаар күженишкенин ажилдаар керек. Маңаа тилеке-лерин, чөдөшкенин черин чүгө массалар ортузунга организациалык болгаш кижизилдик ажилдарын деңгелин бедидип тургаш чөдөр ап шыдаар бис.

Көдө ажил-агый ажилдарынын хүн демдеглели

СЭКП обкомун болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели дүжү ажап алышкынын доозарында база тараа белектеринин планын күөстөйиш талазы-биле шалтыгы меделгени октябрь 1-ден 7-ге чөдөр чарышын бистик хүн демдеглелерине дындап келген болгай. Чамкы ажил-агыйларын удуруткучулары болгаш тускай эртемнигери хову ажилдакчыларынын баз механитарларын күжүн баадилик мобилизациал, оларнын ортузунга дөштик чарышты калбартай, бүгү ажилды бедик хайнышкынын чорукка чорукта болгаш тодаргай чөдөшкенин чөдөр алганнар.

Ындыг болза-даа Танды будурулге эргелдеринин чамкы ажил-агыйлары ажап алышкынын доозар талазы-биле аажок жокудуп турарын бөтүн база каттап демдеглээр алар-дыр. Оларга «Тилеке» совхоз, «Коммунизмче черели», «Совет Тыва» колхозтар хамаарыш.

Тес-Хем будурулге эргелдеринин ажил-агыйларында байдал база дөшөр өвөс. Олар 3988 гектар тараа культуруларын ийаи ай ажил үе иштинде ажап ап чадап турарлар. Ленин атыг, «Чодураа» колхозтарда болгаш «Тес-Хем» совхозта 524 гектар тараа культурулары бөтүнче чөдөр сыпта хөвөр турбушкан. Хөй удаа күштүк хат халып, сыпта тараалары тогалып дүжүрүш турар. Иччаарга жок ол чөртү чүгө ажил-агыйларын өвөс, харын будурулге эргелдеринин удуруткучуларын дүвөртөйиш турар.

Улут-Хем районун «Найрал» болгаш «Улут-Хая» совхозтарынын ажил-ишчилери ажап алышкынын үемде чидирген үелиги шак-үени амаг чөдөр дуглап шыдавын турар. Чижээ, «Найрал» совхозта ийаи чарык муң азыр гектар, а «Улут-Хая» совхозта бүтүн чарык муң гектар тараа сыпта турбушкан.

Чөв-Хемчик районун Ленин атыг болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозтарынын ховуларында ажилдап турар комбайн агрегаттарынын ажилынын будуруткучу аажок куду. Чижээ, ол ажил-агыйлар сөөгү 400 гектар тараалары амаг чөдөр ажап ап чадап кааннар.

Агыс адырашыкынын республикада ийаи-биле эртен чыда болгаш дөшөр чорудуп турар болза-даа, оң темпини ама-даа куду. Тес-Хемчик мурункуу шыкш жокудуп турар. Чөв-Хемчик эргелдерин «Тезли», «Барлык», «Сүт-Хал» совхозтар болгаш Чөв-Хемчиктин колхозтары ук ажилды оожум чорудуп турар. Иччаарга ол ажил-агыйларын ховулары дүжүткен шаг-ла хосталган коммунистердин күжү адырашыкынын дүн-хүн чөк чорударынын бүгү аргалары бар болгай. Бо ажилга бүгү-ле хостуг тракторларын тургузар, будурер ажилды нормаларын эки шыгарык кылдыр күөстөйиш болгаш азыр күөстөйиш дөш механитарлар ортузунга социалистик чарышты калбартай керек.

Октябрь 10-га чөдөр тараа хүдээп алыр черлерин шыгамырынга 3 миллион 271 муң луд тараа удуруткан.

Ам тараа кезилдерин доозушанда, кезинин ажил-ишчилеринин күженишкени килограмм тараа бүртүп камгалаарына, үренин уурыныч, 1964 чылды дүжүткөш шыгарык агыс адырашыкы утлаптан турар журуткучу. Ол болза Улут-Октябрьдын 46 чыл өвөгү байырдалында төлөткү белек болур.

Чонга аш-чем продуктуларын көвүдөдир Съезд бодунун ажилын дооскан

МОСКВА. (СЭТА). Көдө ажил-агый болгаш белектерде ажил-агыйларнын база албан-хаакчыларынын профессионлиг Москва-да болуп өткөн VI съездинин киржикчилери чонга аш-чем продуктуларын болгаш үлөтүрө кир-этті көвүдөдиринин дугайын, көзүнн профессионлиг организациаларын ол керекке ойнаар журуткучу ролюн күш-телдеринин дугайын чугаалажып көргөн. Съездинин болуп турган Эвеледер бажынын Колониялык чылында көдө ажил-агыйн мурунчкылары, профессионлиг харымсалгалыг ажилдакчылары, эртемденер, тускай эртемниглер четкилеп келген турган.

Бистик профессионлиг — чуртта эң-не хөй саныг болуп турар. Ук профессионлиг оң миллион азыг кижини каттыштырып турар деп, профессионлиг ТК-зынч дарганы И. Ф. Шкуратов өтөч өтөчөйиш айтканын ама.

Ам совхозтарын үлүг-хуузунга 90 миллион гектар тараа шөдөрдө оонажы турар деп, съездинин делегаттары демдеглеш. Көдө ажил-агыйн белектер турар бүгү продукциянын 40 күзүн олар берип турар. Иччаарга хөй-хөй совхозтар аш-чем продуктуларын будуреринин талазы-биле чөдөр чылымны оонагалаары күөстөйиш, күрүнең ө-

дедиринге кандыг хемчеглерин алыр негетиниш турары?

Бо айтырыларын ССРЭ-ниң Улус ажил-агый чөвүлелинң коллегиясында октябрь 9-га болган калбак хуралында чугаалажып көргөн. Тараанын болгаш көдө ажил-агыйн өске-даа культуруларын дүжүдү бедидерине минералдыг чемишчилдигелерин болгаш үнүштер камгалаарынын хемчеглерин чүдөдирин будурерин көвүдөдир дугайында СЭКП ТК-нын болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинн чөкчөт чаа парлан үндүргөн чыгаанын оңа уаг ужу-дузузын хуралта демдеглеш турган. Улут-Хем ажил-ишчилери бо документини ханым-биле чүдөдүгүш көргөн. Будурулгелерге чаа-чаа курлавырларын ийлеп тывар ажилды чорудуп турар. Чаа оонагалаарын алдарымын биле күөстөйиш хемчеглерин меделтээр турар.

Бо чылым дыка хөй эвилелдерче республикалар көдөстө минералдыг чемишчилдигелерин бөзүн өдөшкөдү, төс адырын программанын азыр күөстөйиш. Чижээ, Украинада үш кварталдаа көдөргөн оонагалаарын азыр 45 муң тонна чемишчилдигелерин, Белоруссияга — 19 муң тонна чемишчилдигелерин будурер. Казахстандын, Туркмениянын болгаш Латвиянын хемчеглерин планиренин азыр күөстөйиш.

РСФСР-ниң, Грузиянын, Азербайджан, Армениянын хемчеглеринин дыка жокудуп турарын коллегияга мөөч-биле калы демдеглеш. Бо республикаларда минералдыг чемишчилдигелерин будуреринин планын күөстөйиш турарын чыдагалаары болза, чаа будурулге күчүлери ажилгалга кирерин саадылмы турары, а ол мында ажилдап турар дөшөгени багай ажилдап турар болгаш будурулгелерин, совхозтарын чамкык удуруткучуларынын алазында күрүнең бо чугула сорулгазын чөгүрү кичээлгенин улапандырбайн турарында болур.

Эртен үенин дүргүзүндө Москва чогууда хоорайнын химия комбинаты багай ажилдаан. «Маарду» (Восток) химия комбинаты жокудуп турар. Күгүр кислотанын будурер-

нин планы үш кварталдаа күөстөйиш келген болгаш чүгө чугула күөстөйиш. Ийаи Балковскинн кылмаал волоко комбинаты, Ортаку-Уралдын чөс-хөдө эвеледер заводу, Сумгаиттин суперфосфат заводу хожуушкан.

Хуралга санаал берген ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлелинн эргелдеринин начальнигери, ВЛКСМ ТК-нын төлөкчилери, ССРЭ-ниң Курланын чымыда күрүне комитеттеринин төлөкчилери, будурулгелерин ажилдакчылары химия индустриянын чугула адырын дүргөн хөгжүдүрүнчү уаг аргаларынын барык чугаалап турганнар. Күрүне минералдыг чемишчилдигелерин будурулгенине аажок хөй хөргөшкенин берип турар. Бо чыдаа-ла химия заводтары көдө ажил-агыйга 20 миллион тонна минералдыг чемишчилдигелерин бөзөр. 1963 чылда улус ажил-агый планында көдөргөн чаа күчүлери шүптүзүн ажилгалга кирерин турар журуткучу.

ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлелинн коллегиясында хүдээп алган доктаамал чамкы будурулгелерин хожуушканын уузуулар болгаш чыл программанын чугула чөкчө күөстөйиш талазы-биле тодаргай хемчеглерин айткан. Минералдыг чемишчилдигелерин болгаш чир-эти будурулгенин будурулгелерге оларнын будурулгенине аажок эргежок чугула дууламчыны көргүдөрүн эвилелдерче республикаларын улус ажил-агый чөвүлелинн болгаш экономика районнарнын совхозтарында дааскан. Будурулге бүртүп чыл планын күөстөйиш хандырар турар хемчеглерин чер-терге ажилдап кылган турар журуткучу.

Химия болгаш нефть үлөтүрүүнүн күрүне комитеди ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлелинн калы будурулгелерге карымкы будурулгелерин ажилгалга кирерин дүргөдөй талазы-биле хемчеглерин белектер. Карымкы будурерини шийгээди азырын бүгү үемини дүргүзүндө ажилдаар кылдыр эртем-ишчилер болгаш төлөвилел институттары тускай эртемниглерин бригадалары оонажө чорудар. Ындыг бригадалары «Апатит», «Маарду» ком-

бинаттарже чорудар болгаш олар болбазырадым ажилдар фабрика-ларга будурулгени шийгээди алыр талазы-биле дууламчыны көргүдөр.

Апатит концентрат, синтетиктиг амняк болгаш күгүр заводтарында чөдөр бериниш дөш оперативтиг контролю тургузар. Жокудуп турар будурулгелерге практиктик дууламчыны көргүдөр-биле тускай эртемниглерин чорудар.

ССРЭ-ниң Улус ажил-агый чөвүлели болза завод бүртүп минералдыг чемишчилдигелерин будуреринин чылымны күөстөйиш хандырар талазы-биле хемчеглерин бадылаан. Оң ажилда дөртүк кварталда будурулгелерге чемишчилдигелерин будурер талазы-биле немедде оонагалаары доктааткан.

ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлели минералдыг чемишчилдигелерин будурер талазы-биле ажилгалга кирер будурулгелерин дөшөгө-биле хандырар дугайында айтырыш база чугаалажып көргөн. Ол дугайында хүдээп алган доктаамал демдеглеш турары чүл дөшөр, бо чылым ажилгалга кирер будурулгелерин дөшөгө болгаш кылгалар-биле четчелери доозубаан. Минералдыг чемишчилдигелерин болгаш күгүр кислотанын ажилгалга кирер журуткучу будурулгелеринге чөдөр берген дөшөгө ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлелинн доктааткан хуурадарына белектер болгаш чүдүрүп чорудары дөш хуузууда харымсалгалыг болуп дугайын чамкы совхозтарын болгаш будурулгелерин удуруткучуларында ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлели баш уаг сагыдырар.

ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлели ажилгалга кирер журуткучу будурулгелерин бүгү-ле эргежок чугула дөшөгө-биле четчелер дугайында дөшөгө хемчеглерин алган. Минералдыг чемишчилдигелерин будурулгелерин чыгыларын күөстөйиш турар амын тудууун заводтарынын ажилы дөш хүн бүрүнн контролюн тургузарын шийтирилди. Чөдөр берикти заводтарга оперативтиг дууламчыны ССРЭ-нин Улус ажил-агый чөвүлели көргүдөр.

ССРЭ-ниң Улус ажил-агый чөвүлелинн коллегиясында тудуглар дууламчы көргүдөр дугайында шийтирилген база хүдээп алган.

(СЭТА).

УЛУГ ОКТАБЬРГА ТӨЛӨПТИГ БЕЛЕК Өөрүнчүг медээ

АК-ДОВУРАК (ТЕЛЕФОН-БИ-ЛЕ). Солунуң бо дугарын парлан турар Ак-Довурактын оңа чугула тудуунда бистик тускай корреспондентивиз И. Талгачик номчукуларга өөрүнчүг медээни дамтыккан:

— Мында чер болганда байырларда баш чире берген. Ак-Довуракчылар база бир чаа тилегиңи чөдөр аагалаар: бус-турбайлык электростанция баштайгы эвелеңини (бирги аргат) тудуун доозуп, ажилгалга киреринге тускаралкан байрамдык митинг эртеннин 8 шакта болуп эртек.

Электростанциянын тудуунуң девискеринге чыгып келген тудуучуларын байрамдык митингтин партоком секретары В. Г. Каданов ажил-агыйн чыдап чугула тилегиңи чөдөр алган-биле холбаштыр бус-турбайлык электростанциянын тудууларында, богу ак-Довуракчылар СЭКП Тыва обкомунун болгаш Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинң байрамдык чагаанын номчаван.

Ужудуку-комсомолат Андриян Николаев көзүнн ажил-ишчилерине ийаи байыр чөдөргөн.

Съездинин делегаттары профессионлиг ТК-зынч чыда составын, ревизия комиссиянын, ССРЭ-ниң профессионлиг комитетинин чыда делегаттары болгаш делегаттары сонгалган. ССРЭ ТК-нын Президиум кежигүңүн камгалат, ВЛКСМ-тин дарганы В. В. Гришин, СЭКП ТК-нын секретары В. И. Поляков олар съездинин ажилына кирешкен.

Бистик республиканын наймыссыланын Ленин биле Чүдүм күдүмчүлүлүк бөдөдиринде база бир чараш, чагай багыс ажилгалга кирген. Ол болза күрүнеңи башкы институтунуң ук хөй өөрдөлгө багыс. Оң студент аныктарга «Кызыл тудуун» тудуг эргелдеринин тудуучу ажилчылары, ийленер-

СЭКП обкомунун калдык эргелдерин Г. И. Долгопосов партия обкомунун болгаш Министрлер Чөвүлелинн мурунунда электростанциянын тудуучуларына байыр чөдөргөн. Электростанциянын тудуууда монтажниктер бригадалык бригадалары Василий Ощепков дараазында сөс ап, чүвө чугаалааш мынча дөш:

— Бистик монтажниктеринс болгаш тудуучуларым партиянын болгаш чакатын сагыш салымчыныкына сорук кирип, бо оңа чугула будурулге черинге эң-не үемдег электростанциянын баштайгы эвелеңин ажилгалга кирер кирип дөш чүгө чугула ажилдаан. Ам бистик мурунчкы оона-да чугула, оона-да харым салгалыг сорулга турар турар. Чүл дөшөгө, станциянын ийни алаачын болдунар-ла арга-биле дүргөн ажилгалга кирер дөшөгө бүгү күштү мөөкчүлөр журуткучу бис.

Дараазында электростанциянын хоолойын тургузар турар бригадалык мурунунда Владимир Козовов чүвө чугаалаан.

Митингдин киржикчилери байрдалга уткуштур электростанциянын бирги болгаш тудуг ажилдарында артаан үрүмө ажилдарын октябрь 18-ке чөдөр бүрүн доозар. Ноябрь 7-ге чөдөр электростанциянын ийни алаачын ажилгалга кирер, азы байырла хүдээп 5000 киловатт (Кызылмын-биле дөшөгө) күчүлүг электростанциянын бүрүн ажилдаар кылдыр ажилдаарын хүдээрген.

Ол мында байрамдык митинглер, хуралдар бо уаг тудуунуң бүгү уаастоттарына, бригадаларына, албан организациалары чөдөр эртеккен. Орта СЭКП Тыва обкомунун болгаш республиканын Министрлер Чөвүлелинң байрамдык чагааны-биле тамыжыл, чаа-чаа социалистик хуурааларын алгалаан. Октябрь 10-нүг кезинде эгелес Ак-Довуракта чаа электростанция чырымы берген.

КИРИП КӨӨРЛӨНӨР

Техниктиг ажилдакчылары Октябрьдин социалистик Улут революциянын 46 чыл өвөгүн байырдалында белек кылдыр бергенер.

Ол бодунуң чугаалааш Тывада дөдө белек кылдыр бергенер. Ол бодунуң чугаалааш Тывада дөдө белек кылдыр бергенер. Ол бодунуң чугаалааш Тывада дөдө белек кылдыр бергенер.

Бо бажынын байырдалында-биле хүдээп алганын байрамдык митингиз октябрь 9-га болган. Анаа хоорайнын партия, совет, хөй-ниити организациаларын, студент аныктарын төлөкчилери чыгып келгенер.

Бүрүнеңи башкы институтунуң бажынын хүдээп алганын холбаштырган байрамдык митингтин СЭКП хооркомунун секретары эш П. Т. Киселев айткан, «Кызыл тудуун» тудуг эргелдеринин начальниги эш А. С. Нестеровскинн сөс берген.

Ол бодунуң чугаалааш Тывада дөдө белек кылдыр бергенер. Ол бодунуң чугаалааш Тывада дөдө белек кылдыр бергенер. Ол бодунуң чугаалааш Тывада дөдө белек кылдыр бергенер.

Студент аныктар, кыстарын өмүзүндө митингине студент эш А. В. Байр чүвө чугаалаан.

Дараазында Кымылдын күрүнеңи башкы институтунуң ректору эш А. Ч. Мунаа сөс алган. Бистик чурту-вуста өрөк болгаш техникалык улам ийаи чөдөшкенин дөш Коммунист партиянын, Совет чаканын, эш Никита Сергеевич Хрущевтин хүн бүрү кичөөтөй салып турарын тодаргай эречил бистик анык совет республикамыста күрүнеңи башкы институтунуң өөрдөлгө бажынын бөтүн ажилгалга кирер, оңу башкыларга, студентилерге хүдээди берип турары ол-дур дөшөгө чугаалааш, Кымылдын тудуучуларына улуу-биле четгарекни институт коллективинин мурунунда ол илереткен.

Студент аныктар, кыстарын өмүзүндө митингине студент эш А. В. Байр чүвө чугаалаан.

СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары эш С. К. Тона бодунуң чугаалааш Октябрьдин социалистик Улут революциянын 46 чыл өвөгө күш-ажылды чөдөшкенин ужуражыр дөш демдеглеш Тыванын ажилды чөвөри чаа-чаа чөдөшкенин чөдөр ап турарын демдеглеш,

Совет Тыванын 19 чыл ою

С. К. ТОКА

Совет уустарынын акыл-дуума огу-бузунга тыва улусту хуулап ала-лаш, уугу орус улустун болаш Совет Эвизелинин бугу уустарынын акыл-дуума огу-бузунга чурттап болгаш ажылдар деп тываларын амы ку-делин хандырган өөрүштүгү хүндүн деп 19 чыл болган оюн Совет Тыванын акылчыл чоннары бүгүн дем-деген турар.

19 чыл—мында улуг эвес хуу-саа, ыпчаарга бир эвес кишинин на-зымы-биле үлгерген деннар болса— ол дээрге назы четкеннин чүгө агеми болгаш улуг тургузучу амы-дыралче баштайгы бажынар-дыр. Ол чылдарнын дүргүзүндө Тыва эконо-мика-лаа, культура-лаа талаа-биле эзулуг өлүп доруукча, хемчээл чок-ка өскөн болгаш тайгымчалас апар-ган.

Совет Тыванын амыдыралында бо үндөэн өскерилгелер Тыва АССР-нин бузуп буруунаа Тере-Хөлде болгаш Монгун-Тайгага, Кара-Хөлде болгаш Тажык, Бора-Шайда болгаш Баян-Колда-лаа тодаргай көстүп ту-рар. Эң-не кижилик кижи эң Н. С. Хрушевка баштаган СЭКП ТК-нын болгаш оң Президиумунун ала иш-каш чымыг салгын салынышкын акылчы чоннар акылдаанын турар мынча чөр Совет Тыванын деиске-ринин эң ырак булузууда беши чо-ле. Ленини национал политикаын улуг чымыткалы богу райондар болгаш сумуларда, колхозтарда болгаш со-хозтарда, бүгү үлестүр бүдүрүлгелер-де болгаш туугуларда, хоорайларда болгаш сургуларда эр, хөрежөөн эр-тарын өөрүшкү болгаш аас-лексе-биле чымылды турар.

Угүнде айткан чүдүлери ба-дыткаары-биле каш чиктеренин кө-гүзөйн, Бора-Шайнын Арыг-Бажы—Өнүр районуун «Коммунисте орук» колхозунун сүт-баран фермазын турары кымылгар чер, район төвү Хандагайтанды ол дыка хей-километр ырак турар. Бо чылдарнын дүргүзүндө Совет Тывага болтуган социал-экономика талаа-биле үндөэн чуртталгалар чүгө чурттуу амыдыралчы төптеринин эвес, харын-баа республиканын тө-вүндөн беши чүс-чүс километр ырак турар ол сургулалгын чикөөндө да оза бүтүрүлгө болгаш тодар-гай көстүп турар. Кажан Арыг-Ба-жынын сүт-баран фермазына, ылыгыга керже чооктуулук чөдө бө-гө, мынд оттарын «далайы» дораан-на каракка көстүп келир. Илчичин лампочкаларын арагтарга чапчып бо-лу бергени чүгө бажынарда эвес, харын база школа, кымыл буудуш, медицина пунктузуна, чунар ба-жында, ол сургуун кудумчузуна чөдө бөргөн—чөр болганда электир чымырын чыныгылап оттары хан-турар. «Коммунист дээрге Совет эр-те-чөгүрүлгө бүгү чурттуу электир-жиктеринге каттыштырарын богу» деп улуг Ленинин ханы мерген өө-рүнүн малаа калчак сагымыс бо-тур.

Монгун-Тайга көлө, Советтин «Малчын» колхозунун Тоолбайгыт кулбазыназынын дугайын база-ла ыпчаар чуртаал болур. Ол кулба-баа Барлык темни бажында, да-лайын дөңсөө-биле алырга 1500 метр ажыг бедик черде турар. Ол черин «Тоолбайгыт» деп алап турар, чүгө дээрге, мырнын чоккаа чөдө-ле анас чүгө койгуннар чуртаалгын турган болгаш анаа кижи не баайы көрбөн. А ам мында «Малчын» көлө акыл-агы артелинин колхозчулары-нын 20 өргөдери чуртаал, мал ажылды көгүдүп турар. Анаа кол-хоз кымыл булууну, маагынын, чунар бажынын, чуртаалга бажыны-нын тулуп, ажылдага кырген. Тай-ды-Тула сүмүн электеринде, Саа-дак деп суралгын бедик артык ба-зында өдөрүлгө мал ажылды арагтарын «Тоолбайгыт» деп, чаа сүтү ыпчаар өскөн ол.

Балыкчыларын алап турары ыш-лаш, «бел-кадыргылыг» Алаштын бажында, далай денне-биле алыр-га 2000 метр ажыг бедик черде ту-рар «Кара-Хөл» колхозка барып, колхозчу малчылар-биле оларын чуртаалга-амыдыралынын дугайын таалаанын солун чуртаалашкан мен.

Колхозтун үндөмлекчилеринин бирээзи, ам тудуг бригадалынын де-сятини 73 харыг Хертек Сийди-гыр ирей чычан мында диди.

«Кара-Хөл» кодхозту тургус-канмыстан богу 5 чыл ашпас хере-ге эртен. Биетин колхозчустун та-вуу турар. Дасын мычаарга, улугтуу чуртаалжымын ышкан, «азыг иже-эни» ышкан эң чер турган. Маана электер, сымнар тавар оларлап, «мажалдай» хала эвес келгилер турган чүгө болгай.

— Ам Дасын сүтү улуг болгаш чараш көстүп турар-дыр! Мында че-же хере чуртаалга бажынары бол-гаш өске-лаа туугулар барма!— деп айттырдым.

— Хоо, эргим огулук, биетин Дасынга бадулуг хоорай болган. Мында 150 хире чуртаалга бажы-нарын тускан, оон агыла сүт-баран фермазында болгаш хойжулар брига-даларын төндө 30 ажыг чурта-лаа бажынары бар болгай!— деп, Сийдыгыр улуг өөрүшкү-биле чүгө-лазы.

Оон соонда папирозун соруп каап, кезек беданын азура, холу-биле ай-тыкш, мейер чүгөлаай-дыр.

— Бис 150 булутту клубту, сес чыл школазынын бажынын (бүгү туугулар мына өөренип турар, алар-дын саны 310 хире ышкан ийик), божула, бажынын, электростанция-ны туткан бис. Боунар көрүндө-дөн, бисте чырыкты Кызылмында доруктава бодур ийи—ден, кижи худукчурешшаан, чингиртөлөйн турган лампочкаа айтты.

Шынал-да мыла электростанция-лыг, 100 өрөмжиклер чуртаал ин-тернаттыг, маагынын, чунар ба-жынын, клубту, школа бажынардыг, мелүүктүлүг бүдүн хоорайжы-гаш тургустунган. Дасын сурга а-ла беши ийи кудумчу бар болгаш олар-дын ногаанчтыгын, сүтү чүгө чүгө-лаа таалам-биле үндүргөн күш-ажылдын түндөдери ам беши то-даргай көстүп турар.

— Кызылдан 400 километр ырак черде турар бис, ыпчаала-лаа мынча ырак дээр бистин сагымыска-лаа кирбес апарган, чүгө дээр бис-ти амдыралчы төптер-биле агаар болгаш автомобиль транспорту ха-руулаштырып турар. Республика со-луннары барык-ла үнгөн хүндө, а төп солданынын ийи хонгаш ап ту-рар бис—деп ол чуртаалды.

Шынал-да эртен орукту сактып кээрге, чүгө 19 чылдыг дүргүзүндө Совет Тыванын бүгү булунында болтуган социалисттик үндө-үн чуртаалгалар, чаа амдыралчы, социалисттик культураны тургусту-ганын, улуг акыл-агынын бүгү адырларынын чуртаалынын каракка көстүп келир-дыр. Калбаа-биле көш-кү чораш чүгө—Тыванын бүгү сургуун апарганы, электир чырык-чырык, радиоку, чагайжымын ту-кан чуртаалга бажынары өлгөрн болгаш чалдырарын соодаын бугу-рештик көргүзү эвес деп бе, мында Мынанын кымыл үдө өлгөргө бол-ган чалдырларга кайы хире аар-берсе болгаш таржык-човуулаанын чорашын оңу чуртаал эртаргын кижилик бил-ди.

Көшкүн арагтарын агаар-бойду-туу ала-чөгөдө күштеринден кезе-де хамарылгалыг чораш үрүмке, бытаргай хуу акыл-агыларын амыг үнени болазырааргай көдө амды-агы техникалык-биле ченегелген колхозтар болгаш сохозтар кылдыр бүгүн чуртаалганы ам кым көрбөй турар боор. Совет Тывада тарыла шөлдери амжылдап кылдыр, чапчы тарымын, дүжүт ажаал алынышкын, тарынын артылары болгаш өөрүтүр бүгүн мезгилдештирилген, көдө амды-агынын аар-берге, халаагы куш-ажылы чик болгаш өөрүштүгү куш-ажылы апарган. Азы, шары, те-веге арай боорунда өөрүтүр чораш маш андалынар болгаш чыраа, хараган илтирлер ам чок болган болгаш са-гышка-лаа кирбес апарган. Бо бүгү көдө амды-агы продукциянын бү-дүрүниге таарымчалыг салдарын че-дирген. Сөөлү оң чылдарнын дүргү-зүндө тараа бүдүрери 6,1 катал, эр-ти—198,6 хуу, сүтү—142,8 хуу, дүктү бүдүрери 3,4 катал өскенини ужуру-лаа бо.

Тыва болза тараанын хөргөлдөкчи турганындан ам оң бүдүрүчүлүг республика болу берген. Совет эр-чөгүрүлгө улуг күштүгү, оң та-руттүдүргөни колхоз, сохоз көдө амды-агы бүдүрүлгөн Тыванын

хей-хей оң чылдары көрбөйн кел-ген бо чылдын калыпшыгында бе-шин оза көргүзүлүп болган, харыс агалар-бойдуштун бо аар-берге байдал-дарында беши колхозтар болгаш со-хозтар күрүнеге 3 миллион пуд ажыг тарааны саткан болган 1964 чылда хөргөлдөгү үрөзүнүн туруп алган, чо-гуур хөмчөөдөгү тараанын колхозчу-ларын, күш-хүндүгө тымыкшп ту-рар.

Совет Тыванын акыл-агы болгаш культура амдыралынын өске-лаа үндөктөрүна улуг өскерилгелер баа болтулар. Ам Тывада улуг өскерилгелерин кым-лаа жарыжыл иш-дава, чүгө дээрге олу хана мерген деискич национал политикаын чөдө-гай үрө-түндөдөгү саалдарын тодар-гай фактылар көрүндү турар. Чүгө-ле сөөлүг оң чылдарын дүргүзүндө беши улустур продукциянын нияти хемчээли 2,8 катал, бараан саа-рылаам 2,6 катал, хамааты болгаш улустур туугаа капитал салыны-кынарын хемчээли 7 катал өскөн болгаш өске-лаа.

Совет үенин дүргүзүндө Тывага улуг өрөзөлгөз болгаш калык на-галалы, ажылчы чоннарын мате-риал-амдырал депчелди амыг чөдө көстүп көрбөз хөмчөөдөгү калдыр-ганын бүгү кыжылар билер. Ону ба-дыткаарына школа назмыг турар 8 чылдын мылаыла өрөзөлгөз-биле бүрүн хаара туттунганын сагыны-гарга-лаа чөдөр. Ам бистин репуб-ликада чүгө районнар чөдөдө, колхозтарда болгаш сохозтарда эвес, харын база сүт-баран фермалары-га, бот-оругла-чырыгалыг хойжу бригадаларда школарга тургустунган болгаш амжылдап турар. «Совет Рос-сия» колхозтун Каскал фермазын, «Тес-Хем» сохозтун Орукку болгаш Устүк Шынаалары, «УТБА 25 чү-бө» сохозтун Ишти-Хөмдө сүт-ба-раан фермазында болгаш өске-лаа черлерде школар бар болгай. Со-вет Тыванын 19 чылдарынын дүргү-зүндө улус амды-агынын болгаш культуранын барык чөдө адырлары-нда түс черин калдырарын: башкы-лар болгаш эчкилер, инженерлер болгаш техниктер, чочалар болгаш ужудукчулар, көдө амды-агынын мезгилдештирилген болгаш туду-гулар, ветеринария тускай артелини-де болгаш зоотехниктер, агрономор бол-ган көдө амды-агы машинналары-нын инженерлери, артистер болгаш чуртчулар, композитор болгаш музыкантылар, чогаалчылар болгаш журналистер, партия-күрүне амды-агыларын өскөн оза өөрүчү-лү болуп турар. Ол үенин дүргүзү-ндө Тыванын төгүндө эң-не баштай эртен амды-агыларын калдырар, эртенерин калдырарын, музей болгаш библиотека амды-агыларын болгаш эң кол чүдө, улустуну, ту-дугуну, транспорту бүгү адырлары-нын амжынынын, көдө амды-агы-нын бүдүрүлгөзүн мезгилдештирил-ген өскөн. Республиканын амды-агы болгаш культура тургузукунун бүгү адырларында орусар болгаш тывалар, украинер болгаш казак-сар, бураттар болгаш даг-алтайлар чагыс өр-бүдөдө дөт хол-хөдүлгөн туттунуш алгаш амжылдап, бистин улустарымысты улуг болгаш бу-зуубас найыралымыг үлгер-чижэйн көргүзүп турар. Тывага болтуган улуг чуртаалгаларын үндөйүн, кыжык болгаш улуг амжылгы чораш Тыва улуд-на аграр-индустриалыг болуп бар чылдарын, болууну про-дукциянын ам беши берип турар улустунун чаа-чаа адырларынын тургустуну турарын үндөйүн— бо найыралда.

Совет Тыванын 19 чыл оюнга бистин тудукулдарымыс Енисейни Кы-зыл хоорайнын дүндүндан болгаш Демчик хемин Кызыл-Мажалык суур-гун дүндүндан келгилер көрүдүр-лери тулуун дооскааран. Кызылдын Денин кудумчузуна деискузуттун 600 студенттер өөренип үш .«Ал-ты бажынынын туду доозуган. Кы-зылдын № 2 школа-интернаттын нияти чуртаалга бажынынын, Кы-зылдын элт комбинатынын, Кызыл-да, райондарда, колхозтар болгаш со-хозтарын, сүт-баран фермаларын, бот-оругла-чырыгалыг хойжу бри-гадаларын төптеринде алаан хей чур-таалга бажынарыннын туду доос-турунга чыгал турар. Чагыс өсө-биле чуртаалга, Тыванын бүгү деиске-рини тудуг шыргай апарган болгаш арнаар-биле шыптырган. Хоорай-ларда школарын, эмгелгелерин, чуртаалга бажынарыннын, улустур бүдүрүлгелеринин тудугтары, колхоз-тарда болгаш сохозтарда культура-амыдырал болгаш амды-агы туду-лары көрүп турар. Ол бүгүнүн түн-делинде Тыванын өвүр-шырайы үн-делинде өскерилген, чагайжымын туттунган хоорайлар болгаш чур-таалжыг черлер-биле ол шыпты-ган; өлгөр болгаш чалыраар чаа чүдүлгө өрүн шуут чайлап берген, ам оларын чүгө музейге, малчы-нарын болгаш алчыларын чайы-үдө тур турар черлеринде көрүп болур.

Бо болза коммунизмин тилелте-зи дөш өскөн кыжын эрес-ма-зылдыг куш-ажылынын түнелин, ол демисейдин дерек кырында түндө-дөр-дүр.

СЭП-нин ХНН съездинин төгү-дүг шиптирлеринин, оон эң Н. С. Хрушевка баштаган Төп Комитетинин ханы мерген уганын чорту-мында база катал илерээн.

Совет Тыванын төгүлүг оюн бол-гаш ол чылдарын дүргүзүндө ре-спубликанын бүгү амдыралында бол-туган маршын чок чуртаалгаларын демгелештирэн, ам-лаа шиптирлө-түмөз хей айтырларын айттырып барып шыдаас бис. Ол сорулдарын күсөдиринче партиянын область өр-

ганнациязымын болгаш республик-нын бүгү амды-агы чоннарыннын и-чөгөйгөй мөөнөөри артык чүгө-лаа. Көдө амды-агынын кой амыр—малдын баш саны ам дөңсөндө өр-өжү өлүп турар, оон уржунда ре-спублика чөдө чыл планынын 1963 чылда көрдүгөн көзүмдөйүнө хө-жүдүлүг турар. Бо талаа-биле улуг четпестер болза, эң Н. С. Хрушев-тун чуртаалганын ышкан, мыла хей колхозтар болгаш сохозтар чүгө чо-гуур санын маалым турар эвес, хар-ын база ол мал хей продуктулуг болган туруун дөш мал ажылчы-нын продуктулун көндүлөрүн холга элдулуг албаанында база болуп турар.

Бир эвес бис Совет Тыванын ал-дарлыг оюн демгелген турар үеис-те мал ажылчынын продукциянын ка-лар талаа-биле күрүлө— мурунга бүрүн санын саткан турган болуусу-на мыла таарымчалыг болган түрү-дөйик. Малдын баш санынын болгаш оон продуктулунун өскүн өлүп ту-рарын чылдаанын болза малдын быжыг чөдө-буруунун чогулда, мал-дын чаш төлүн эвөөз доруутурун ап турарында, мал ажылчы көшкүн арга-биле чорудары мынчага чөдөр колдавышаан турарында. Бо четпес-тер 1963 чылда оза талаа-биле и-лерээн. Чижээ, 1963 чылдын ок-тябрь 6-не чөдөр бүдүн чөмөри-я бөлөштүргөйнин планы 53,2 хуу, с-ялоо салымынын—чүгө 13,3 хуу күсөтүнгөн, а дүжүт чөк болганы-нын чылдагынындан, мал чөмөгү-нө хөргөлдөгү тараа колхозтарын болгаш сохозтарын хей түрүзүндө чөк бо-луп турар.

Ажыл-агыларын чамдык удур-туктары тараа культуранын дүжүт чөк болганын бо чылдын агаар-бойдуштун таарымчалыг эвес бай-далары-биле таймоборларынче сүдүлүг, дүжүт болза оңу амы кан-чар өстүрүп турарындан хамаржыр деп чөвөкчү үтүп турарлар.

Агаар-бойдуштун база-ла мынча байдалдарына туруп турар Талык районуун «Революциянын чалбыжы», «Совет Россия» колхозтарын, дуржакка станциямын, «Тилелге» сохозту, Кара-Хем районуун «Кызыл туу», «Тилелге», «Коммунисте орук» колхозтарын, Чөөн-Хемчик эр-теинин «Искра» болгаш «Больше-вик» колхозтарын тараа культура-ларын тектар бурузунин 9—12 центнер дүжүтү бо чылдын алгаш, мычаарга республиканын оң өске бүгү амды-агыларын чүгө 4—5 центнер дүжүтү турган. Республик-нын амды-агыларын дүжүтүгү мынча мылаагы чөдөр агротехника-нын агы-агы денгелдештирген түн-дөй болуру кымга бидиңгир эвес боор. «Революциянын чалбыжы» колхоз чакы тарагыны чүгө кууш аяларган черге сортугү үрөзүнүн, эң-не таарымчалыг агротехник-тиг хуулааларга чортуган, тараанын чартык кезинин «хейүн» агылап ажаан алган болгаш оон түнделинде бүгү шөлдүн тектар бүртүзүндө ор-тума-биле 11 центнер дүжүтү ап, күрүнеге тараа сазар планын 133 хуу күсөткөн. Оон кожанын турар «Совет Тыва» колхоз тарагынын кол-дуунда чалын алгачан черге чө-рү-

лүп, шынар чөк үрөзүнүнүн чашкан, тарылаанын болгаш ажаал алышкынын хуулааларын үндө-мөштүргөн, а оон түнделинде тектар бүртүзүлгөн ортума-биле чүгө 4,2 центнер дүжүтү алган болган күрү-неге тараа сазар планын чүгө 25,7 хуу күсөткөн. Ол ажыл-агыгй бү-дүрүлгө-өп-чөк планын база күсөткө-лөзүн, Совет Тыванын оюн демгел-дишаан, көдө амды-агынын бол-гаш адырларын улуг ийай хөгжүдөр бол-гаш оон-биле элбөшшө дөш өлүгү-үлүстү демисейинге эң дөй үлүгү, кимдер төдөдө, иштиги куралымы-ларын канчар оң амды-агы кылды амжылаарын болза, көдө амды-агыгй продукциянын бүдүрүлгөзүндө өл-чөптөстөрн чалдырарын чөдөп амыр ужурау бис.

«Революциянын чалбыжы» бол-гаш «Тилелге» (Кара-Хем) колхоз-тарын үдөгөр-чижөөн Бугаар күсө-кү чер адырларын 1964 чылдын тарыла планынын хөмчөөлүнө чет-тир кылдыр чорудар, сортуг бол-ган чамдыг шынаарыг үрөзүнүнүн база техникаын өй-шандаа өки-беткөөрү өрөгөжө чүгүлө.

База амды-агыгй бүдүрүлгөзүнүн бүгү адырларын улуг ийай хөгжү-дөрин оруктарын болгаш аргаларын СЭКП ТК-нын болгаш эң Н. С. Хру-шевтин айткышынаарында база сүмелеринде ханы барымылар-биле бирден-бирэ чокка тодаргай айты-кан. Ол болза чөр амжылч чүгө кал-бартыр эвес, харын колдуунда хан-дыр хөгжүдери, сүтаттыг черлерин ийи амжылаары, тарыла шөлдө-рини тургузуун угааылаалыг амды-агы кылдыр, минералдыг болгаш ор-ганиктик чөмүччилдөлөрин кызы-маккай амжылаары болгаш өске-лаа ол ышкан чүдөдөр-дүр. Бо мерген уганын сүмелерин колхозтун бол-ган сохозтун улустукчу бүрүт, көдө амды-агынын бүгү адырлары-нын болгаш улуг амжылчыларын тускай артелини холга амыр ужурау бис. Бо сүмелер оларын амды-агынын программасын, мал ажыл-чын сан болгаш шынар талаа-биле-ле улуг ийай хөгжүдөринин негел-де болган турар ужурау бис.

Совет Тыванын оюн демгелди-шаан, бис оза күчөзөгөйни СЭКП ТК-нын база партиянын Тыва обк-мурун VII пленумунун айткышына-ларын барымылааан, улустунуң, капитал болгаш чуртаалга тулаууну планнарын күсөдиринин темпелер-ин күштөдиринче база көрүндү-рү ужурау бис.

Ленини национал политикаын чайгылаш чокка ботталдырылаан, тыва улусту Совет Эвизелинин му-накчы улустарын денделдө чөдөр көдүргөн. Бистин республиканын амды-агы чоннары оон азында бистин чуртуусуна коммунизмин тил-делте дөш совет улустун улуг те-мелесинге боттарынын тэлентиг са-лымышкын кыргер мынд байдал-дарын хандырын берген бистин тө-рөон Коммунисттик партиясыка бол-ган Совет чачыла артык амыг ү-рөзүн ханындан өөрүп четти-риникинин Совет Тыванын 19 чыл онда илергейеп турар бис.

«Сүт-Хөл» сохозтун Ак-Дан сүт-баран фермазын коллективн хөй сүтү бүдүрер болгаш малдык продуктулуг чөдөр бөжөк дөш соруктуг амжылдап турар. Коллективте шупту комсомолдар, улуг коммунисттик күш-ажыл бригадалымыг бедик адми чөдөп амыр дөш шудуру демисей-жип турар.

Фермада беш саанчы амжылдышаан, кержээк шоланың 8-ки клазын дооскаан. Мында күш-ажылдык шолбанырмың саны өскөн. Саанчы кыс-тар С. Кара, С. Сереш, О. Шөртөк, О. Омүк бир саар инектен-не чылда 1500 литр саар тургаш октябрь 1-ге чөдөр 1512—1596 литрин саап, тилек-чилер болуп, сохозтун хүндүлөк самбырамында кирген.

Ферма 102 тонна сүтү бүдүрүп, күрүнеге дужаар тургаш, октябрь 1-дс чыл планын ажыр күсөткөдөр.

Эңи амжылдааның түндөндө амжыктар коллективн Чөөн-Хемчик комсомол комитетинин шилчир кымыл болгаш сохозта комсомол комитетинин шилчир шыкелени быжым-биле тулап турар.

ЧУРУКТА: мурунчы саанчылар солгай талааында оң талааның: Сарыгар Кара биле Ондар Шөртөк.

Сөзү болгаш чүрү Х. МОНГУШТУУ.

Эрбектин малчынарында Кыштаглаашкыга белеткел

Бин-Хем районуун «Мыыл тараачын» көдө амды-агы артелинин шөр малчынын берин-ла шуптулу чылдын дөт алачкөдө Эрбектин, Эки-Өттүгүн, Сайырлар унаарынын, Суглуг-Хемини чалгаар бүтүн дөйгөн өдөрларында турар. Бо өдөрлар шөр ийага ажаан таарымчалыг өдөрлар.

Ындык болза-даа бо чалымын маңдашынын малдын иинди кыш ажы-рынга чамдык бергөзүшкүнерин таарыштырып болур дээрин көлөк баштар чери болгаш бүгү малчынар баш бурунгаар билип, мал кышта-ладышынынга хынамчалыг белеткенир талаа-биле тодаргай хөмчөлөр-ин чорудуп турар.

Кышна белеткел ажылы биске чайын-на эгелээн. Чазби ажыг муң-4 ууда өдөр солуп нокушулаан. Суг чок черде аламын оларн азын-биле аламы сөптөгүн тургускан. Тускай ийн водовоз машина оларны хүнүн-не сүт сөөртүп чөдирип турар. 12 ийаи хойну Эрбектин 100 ажыг километр ырак Туран чогууда тараа шөлүндө оларларды чөдүрткөн.

Бо бугу хамчөгөринин түндөндө шөр малдын хей кижи ортумк болгаш өртүмктан өрү деңгилдеп болуп турар. Ылаңгыл хойжулар Бой-ду-Хөө, Хайдан-оол, Кемеге, Сөдүр-оол, Самаан, Дүштин оларын назар-ган хойлары эңи деңгилден алган.

Июль, август айларда мал чөмөрүнүн белеткеленин үзүндө хойжу-ларын хей незин сизен незилдешке киришкен. Төрүр хойларга немел-де чөм кылдыр амжылаар чүгө хураганнарга четчир эңи шынарлыг сизен белеткелтирген.

Шөр малдын 43 нажалары, 21 телпактары бар. Амгы үдө 19 кижи соостатты үш эвөө мал нажаларынын, кыштагында малчынар чурттаар бажынарын септелгезин чорудуп турар. Сес кыштага чаа нажалар туттунган, беш нажалык септелгезин буруну-биле доозулган. Ийн хойну бурганда төвүндө беш чуртаалга бажынарын, ийн чунар бажынын тулуп турар.

Кышна удуз мылыр чүүлдер ам-даа хөй. Ындык болза-даа бүгү белет-келди Улуг Октябрын 46 чыл оюнуң Байырлалыга чөдөр буруну-биле доозар дөш бүгү хөмчөгөрин ал турар бис.

В. ЧУЛДУМ,
Хөй фермазынын эргеленичи.

Бистин фермада

Ферма чайталга турда-ла мал ка-жааларынын, малчынарын чурта-лаа бажынарыннын септелгезин эгелээн бис. Хамыктын мурунда чуртаалга бажынарыннын үрүмк сеп-телгелерин кылган. Оларын печка-ларга септелтирген, шупту бажы-нарга каловкалар кылдырган.

Инек болгаш база кажалаларыга хөй чүдүдери эде кылды, септөөн бис. Инек кажаланын долганар хө-рүмөөн. Ызаа кажаланын 30 баш немей кирер кылдыр алгачтык. 80 баш базаалар турар кажаланы. 200 инекти улуг кажаланын, төрүр инектер турар кажаланы буруну-биле септен дооскан. Базаалар-даа база улуг инектер-даа кажалары деин-фисиялтигин болгаш чургайла-тыгын, Автоустугарыга база сеп-телтирген.

Мал кажаларын септен чылмы-ларына ферманын бүгү амдыла-чылар киришкен.

Мал чөмгөрү селес мырнын ка-жалар чанында белеткелтирген. Си-гелен уудаа фермага сөөртүп эгел-ээр бис. 557 тонна сизен, 600 тон-на селес ферманын эргеленин. Бо черде савак чөк болганын барымда-

лааш, шарып тыраан саваанын Ту-рандан сөөртүп, кышка курап эге-лээн бис. Ам артык аар-саар сеп-телгени октябрь 15-үндө бетинде доо-зар ордальжып турар бис.

Сүт-баран фермазынын коллек-тив амды-агы дөдө

Хөй-ниитичи киржилгени күштелдирер

Коммунизмни материал-техникти баалай тургунерини болгаш чаа кижилги киржилгенин соругдарына өлкө идеология аймагы сыйып тоо-баштыр дугайында бистин партияныктык, мунунга СЭКП ТК-ның иди Пленумунун негелдери «Билги» ниитиленин айма-чорудуга-зынчы кол улагышыкыны тодарады турар. Партиянык бо айтышкынарны амыдыралга боттандырал талазы-биле «Билги» ниитиленин Кизил хоорай салбыры чамдык эки амыдырал чоруткан.

Эрткен айларын иштинде 2500 амык лекцияларны ниитиледе кижигунери бугурагелерге болгаш ажаа-организация черлеринге номчаанар. Номчутуруп турар лекцияларны тематиказы элден калбарган болгаш амык, муракчы дуржулга, улстунуң болгаш туудунуң экономика-зынга, геология, химия айтырларынга номчутуруп турар лекциялар-нын саны өскөн.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунун материалдарын билип аларында амык чонларнык сонургалы онд бекит болган. Чонун оо негелдени хандыр дээш, хоорайнык «Билги» салбыры пленум соонда бо темага 170 амык лекцияларны организа-стап, ажаа 62 лекторларны кириштирген.

Бугурагелерге, албан организа-ция болгаш берелдеге черлеринге лекцияларны доктаамал номчуур чорук чурчутуп бар чыдар. Ам үдөү хабар заводунга, даараылга комбина-дынга, Уулу-Хем шын үлестуруге, республика АТК-зынга, коммуна аймак-агы министрствонун АТК-зынга болгаш өске-даа черлерге ай-да 1—2 лекциялар доктаамал болуп турар апарган. Бо дээрге бугура-галы планларны күсседирине, кижил-ниң күш-ажычы идеологиянык бол-гаш коммунист негелденин бежи-ринге улуг дөгү болуп турары чу-гаалык. Ыччалык идеология айма-гы оо иштинде лекция про-пагандалык чедер үнселес чер-бисте база бар. Чыжаа, тууйбу за-водунга, «Тыва тууду» трезиниң ду-заала бугурагелер комбинады-а болгаш өске-даа чамдык бугура-галарга, албан черлеринге лекция-лар ам-даа кончуг ховар болуп турар. Ынды черлериниң удуртукчулары по-литикат амыдырал коошак тургу-зунган учурунда бугурагал көр-гүзгүлер куду болуп турар дээр ду-гайын хандыр бодалайн турар. Моң база бир чыдаганы ниитиленин хоорай салбырын амыдырал че-стестерин бар болуп турары бугу-рау чыгаалык.

Салбыра лекторлар ам-даа өзөш, 350 кижигунериниң иштинде чүгө 70 амык кижил доктаамал лекция номчуп турар. Ниитиледе кижигуне-

ринден 142 кижиле чылын чыгыс-даа лекция номчуван. Оларнык ар-касында авторстр эргелекчи эш Ан-тисев, эш-комбинатынын директору М. Маркин, республика даргазы эш Б. Бугучиев, септеге завод-лорун директору эш Самоленко, хоорона эргелекчи эш Борисов, профессор обкомунуң дарга-зы В. Матсон, хоорукком секретары В. Заборотный шыкаш удуртукчу амыкдакчылар безин бар. Оон тур-жук, Скрипов, Моравинов, Моршан-ский, Чыргал-оол, Шуклин болгаш ө-ске-даа эштер чүгө лекция номчу-вайн турар эвес, харын кижигун да-мырнын безин төлөсейн турарлар. Устунде ажаа эштер болгаш өске-даа чамдык кижилер удуртукчулар зон мурунуга айда мавыла 1—2 катап лекция, өлетке кылган турар дугайында негелдени тутур турар-дыр. Оо чамдык чок олар лекциялар-га безин олурушпайн, ону чүгө бо-дун амыкдакчыларга херек чүе деп шын эвес билеп турарлар.

Салбырын амыкында бир кол-честес чүгө болза «Билги» ниити-лениң кижигунере, лекция пропаган-далык улус амык-агынын иш-буру адмираларнык тусай эртемни-лерин өзөш кириштирип турары болур. Чыжаа, хоорайда 320 хире болжолдордан 92-ле кижиле, 140 эми-лерден, 380 амык ортук медицина амыкдакчылардан 54 кижиле, 280 инженер-техниктиң амыкдакчылардан чүгө 18 кижиле ниитиледе кижигун-ер болуп турар. Моон ап көргө, бил-гилер пропагандалары курунуң аажок улуг херэ-дир, ыччаларга ону бистен — эртемниң культуранык болган уран чүүдүн амыкдакчыларын оо-ске ким чорудар боор, бис ону кү-сседире удуртукчус деп. Эртемниң академиянык Сибирь салбырын эр-темденериниң кыгырмын бистин ителгендериниң кыгырмын бистин турар-дыр. Чүгө лекторларнык са-нын ковуудына тургаш безин лекция пропагандалык дыма экижидип бо-дур арга бар. Эрткен 9 айларда сал-бырга кирген 128 чыгырлар лекто-рлар чедилезинден хандырып шы-даван болгаш бис.

Хоорайда лекторлар болуудан ККМ-де, пединститутта, КГБ-де, республика АТК-зынга болгаш өске-даа черлерге болуптур, чамдык секция-лар багай эвес амыкдап турар. Ол-дугайын лекторлар бугурагаларны от-чек-сонугадык хуралдарында дем-делген болгаш бугурагал болуп турар хоорай салбырын конференцияны-

га тодаргай чыгаалакыр. Ыччалы-даа чамдык болуктер кончуг коош-ка амыкдап келген. Авторстр, ха-рылаа министрствонун эргеле-чилде, чуралга мастерскаянда, «Кызылтууду» тууду эргелениде лекторлар бугурагаларны кижигуне-ри боттарын коллектирине бе-зин хаа лекция номчуп турарлар. Эртем-техниктиң пропагандалык секция-зы онд коошак амыкдап турарында бо чугула темага лекциялар кончуг өзөш номчутууган. Оо шыкаш хо-орайнык клубтары, агитпунктулары болгаш чамдык лекторилери чыгы үеде «аштыны» бээр чоруктан бо-бул ээлериниң, инвалидтериниң бол-гаш өскелериниң-даа ортузунга лекция номчулганы сула болуп келген.

«Билги» ниитилени хөй-ниитичи чо-рукка үндөстөткенин эки-тура органи-зация болгай. Ыччангаш оң амык хөй-ниитичи чорукка бүри үндөү-лээр дээш чогуур хемчегерин ни-тиле салбыры амык журулт.

Ф. ЖИТКОВ, салбырын баштар чериниң президиум кижигунер.

Таджикистаннын найысыла Душанбеде саржа-үс комбинатын дерип турар. Ол комбинат чыгыс хонукта 700 тонна хөвөч урезинерин болжазыраткаш, 140 тонна янзы-буру устерни бугуруп үндүрер. Амгы үеде бугурагелениң бири ээлчээм

— техникти соругдарга амыкдап устерни белеткээр корпусту амыкдап кижирин белеткеп турар. ЧУРУКТА: урезинерни автоматтык дүжүрүргө херелээр астакада. Фото А. ПОЛЯКОВТУУ. СЭТА-ның фотохрониказы.

«СТЕПАН, БЫЖЫГ ТУТ!»

Степан Салакеевич конторадан үнгөш, тротуарлар башыра, кыларгы бугурагал эшкен. 1961 чыдын январьнык ол кезежине кулак, думчук «ошкандар» хире дыктык оок эвес-даа болза, борт калбаның дүжүрүптеринге ону албадыкан. Дем конторадан үнгөш, бөөр угаттарга, Степаның соондан бир-ле кижиле харын кыжырадыр болуп, ону чышмыр кел-деп чоруп орган шыкаш болган. Кал-жан Степан борт калбаның бад-рыпкан, кыланың дүрдөндөндө, ол дааш чиде берген деп сандыкыр-ган.

— Салакеевич, мени ман! — дээш хөвөчөгүн үнүп дындаш, Степан серт кылмышпаш, хаа көрүп каапташ, да-лажып башып орган.

Соондагы кижиле жокаланып кел-ген, Сергей Салакеевич оон доора-на танаан: «Тыва тууду» трезинде прорабап амыкдап турар Николай Иванович Суковатин болган.

— Ол даалжын үне халымын ол, Степан? Коридорга турдум... Эки дүжүрүк аар чүвөвисти...

— Чүпү?

Николай Ивановичиниң чүге ыч-чал хөвөч чорутуруп Степан Сала-кеевич ыччп болгон.

— Бис ийи, бир кижиниң ийи экти деп, улус-тур бис ийиң, Сте-пан.

«Бир кижиниң ийи экти дег... Николай Ивановичиниң мича дээш чүү чүгө бодыктыгынанга? Ол мичадык: «Тыва тууду» трезиниң конторазына кезеж хурал болган. Айтыр-гы—комплексилер бригадалары тур-гузары. Кылар амыкы — даш салыр, сонга, эжиң, чаа кылдыр, сонга шилдир, бетондор болгаш өске-даа үрнек амыкдар. Ынды бригадалы организацстаан, ажаа үндөш салып, оон соонда коммунистти күш-ажыл-ды бригадазы деп чаагай атты чед-лип алары турган.

Бригадиринге кымы кириери деп айтыры элжи маргидалады болган. Чамдык эштер, Степан Салакеевич Белоусовту эки танымр киле: — бригадирин Белоусовтан эске кижиле тыпсас-даа силер, ол дээрге хо-ду дашталган, кара шугуналган тууду-тур-деп, өлөш хөвөчтин-дөөн. Оон-биле кады, Белоусов дээр-ге хөй-ниитичи херэ, оонакыш амык-кижи дээш «хырбаланың-лаз бөөр кижиле дээрим база демделээр-нер. Эске эштер бо үнелеег улур, долгай маш-биле демей болган:— Ни-чүгина, Калаа, Демир суларга Бело-усов канчан денешир боор, оң ал-аддары оларнык деп алган эвес. Белоусов чаа «тыптың» турар кижил-дир. Даандырганда—талаттын тывар херек дикти, харын-даа ху-ралдык айтырын өскөөр чыгы кааптарын кызын турганар. Чол, ол шын айтыры өскөөр тыртылбайн барган. Хамык ужур — Белоусовту амык-шычы сеткинде, туудугу уран мергежилде, келер жеке чү-күдүүде болган.

Инварын бир кезежидеги ол хуралга Николай Суковатин олуруш-паш, озадай берген. Оң келер үе-деги амык-херэ Белоусовту-биле бир-хөвөш болгаш, Суковатинниң чү-рө дөспөн, эжиң карагыда ара доктаадышкан учуру-даа ол.

— Степан, сени бригадир болган дидир быжыг тут! А прорабың мен болур мен — деп, Николай Иванович эсен, сеп деп, улам-на хандылай берген.

— Кайы, силер бе?! — Ийе, ийе, чөпшөрөжитин дүүн...

Прорабы ким болурун Белоусов билбөн. Хуралга Суковатинин адын адап турса-даа, оу ол эки эскербөөн,

чугаа калдында, тодаргай эвес ыч-каш болган.

— Доруун-дур харын, силер улуг дуржулгалык болгай силер, Николай Иванович.

— Бригадага эки кижилерин ки-рер чүе болза...

— О. Степан, ыччп кайып болур, бригаданың канды-даа кижиле кирер болгай, сөөң соругаң — оларын амыкда өөрдери, кижилери.

— Арагычлар кире берсе? — Сен харылаа, сен баштын, бригадир-дир сен. Оларга арага тут-сур, туудулаш сен бил.

Степан Салакеевич ажаа харыла-вайып, мич чок кезек башып олурган. Чагы бажында сайылган кыя бер-ген, Николай Иванович доора эш чыныпкан...

АМЫДЫРАЛ НЕГЕП НЕЛГЕН

Степан Салакеевич Белоусовка удурган комплексилер бригадалык дугайы баштай тресе билинген, оон соонда хоорайнык тууду участоктарына чоруту дындашпаш эгелден. Чурталганы, культура-амыдыралы, урутар албан черлериниң ба-за үлестир бугурагаларын тууду-галары Кызылга калбак хөмчөздөн-биле планшан, оларнын чамдыктарын тууду өгөшп турган. Бо чугула бол-гаш харысалгалык амыкда брига-далык, эвенонун, харын-даа чыгыс-чалгыс тууду-галарын чүткүдүт, биле-деминг амыкдаары амыдырал улам-на негеп келген.

Белоусовтуң бригадалык мичаа 18 кижиле кирген. Дашчы, бетончу, чазаныкчы, столяр дээш өске-даа үр-нек амыкдаары кымын кайы хире мергежилдин Белоусов баштайгы хүндөрдөн не сонугар, кыма кан-чаар дуудуларын, бригадалык кижигунеринин амык-ыны, амыдырал-чурталгалын чоруту билги ап тур-ган.

Хөй-ниитиниң корум-чурум кам-гал Министрствонун урутар са-дыкты туудуна бригадалык амыкдап турган. Белоусов амыкчыларының талазында канды-бир чөтөс чүү-дү эскербезин, сактырга, бүт-ле амык өй-тамында чоруп турар ыш-каш болган. Ажылдын ниити чоруду-галык бригадаларын чедир билбеген, дуржулга чогу ол болган.

Ол-да үеде бригадалык прораба Суковатин Белоусовка чедип келгеш, үндөш шыгыны негеле кылган.

— Эй-эй, бригадир, шилдөн со-галары барып көр, хыналда чок бол-галы ол чор бе?

Белоусов бо уадада прораба-биле маргышпай, чүгө чөпшөрөшкен: — Кымын шилдөн согазы ир-ги? Видине бээр...

Соңга шилдөнниң дугайында хы-налданы бригадала чорутпайн тур-ганы шын. Василий Охотников шил-ди сонга мичагына элештир шил, дөрт кезең болган. Оон мича, база бир кижиниң буу-хаа, багай шил-дөөшканы илерөөн. Ыччалы-даа ол тодаргайлаптыкмайн барган.

Василийден бригадир айтырган: — Моңу кандыг амык ээриңа? Көр...

Василий чамдык шилдерин катпаштыр, оң орунуга өскелер сулар, харын-даа шил кезер дугайында (Ва-сильи мергежилдик шилдекти тур-ган) бригадирге сурдурга ажурга та-варышкан.

— Амыра, түндөр херек, Сте-пан, оон башка бригадалы тардыр чыгымы болгай — деп, Суковатин ону бодал, сандыкырган.

Тууду участоктары көвүдөн ту-дум чыгыс бригадала безин хөй амык чүдүрүп, нарылдан-ла орган. Ынды таарылгада, чамдыкка, чүү-бир чедир кылдырмаан азы шынар

чок амык эскертимейн эрте бөөр турган.

Бир-ле катап столярлар Белоусов-ка мичаа дымнаткан: «Свиридов борт аскы чыгып келди. Дүүн база орта амыкдадык, чүдөн боор ийи оң».

«Черле чүт болду бе? Урей кы-лышкынар, ам арага... Свиридов... Чөтөстөрүн шилдөйт сукташ, ас-кыны шилдөйт турар-дыр сен деп, трезинге-даа, парторбога-даа мениң база кемелер турду. Бодан, Степан, хамык ужур сенде бе, алы? — деп, бригадир амык чөтөс чыккан мича-ра башып олурган. Коммунист Михаил Шеноваленко-биле база сүмел-шекен, өзү Свиридов-биле шыгыны чугулаагы чугула деп, ажаа хөй-чу-ле сүмөлөөн.

Свиридовтуң дугайын прораба дындашкан. Ол, тодаргай чүгү-дү чугулашпай, харын бодуна бугу-дур харылаа дөспөг, тоомча чок бол-ган. Ажаа соонда, бригадириниң сет-кили хандыгып, Свиридовтуң кыры-га-ла барган:

— Илер черинге ижин, шилдө-төп чың! Бригадавыс адим бужарта-па!

— Бодум билер мен! Мөөң ке-дем-дир! — деп, Свиридов чалчы-тынны, бодуна чөтөстөн хайыра-лаа кылган.

Оң чанынга турган, дуржулгалык тууду-га-быаачы Шеноваленко база-ла дөспөй барган.

— Свиридов, сөөң азынча бүт-тү чүе, үрген деп, чык эстен турар бе? Амыкчыны арын-чурууну чүгө көмө дүжүрүктөгү ол!

Свиридов эчпосунган-даа, ажи-мизин даа деп, сонга мичагына хоуду сырткапаш, чындашкан.

Чыгыс өскө, дынчык чөмөлөөш-кыне, а оон соонда эч-печ сурга-шкына шылданып Свиридов үш кыш үлүг тууду-галы ийиң кылдындап кы-лашпаш башыпкан. Оң кайнаар ба-ары ол Кымыга? Чүгө?...

Бригадалык баштайгы амык-иччи хүндери, айлар эртп-ле турган. 1962 чыдын эгези. «Тыва тууду» трезиниң тууду эргеленин өске амык бригадалары-биле кады, Бело-усовтуң бригадалык коммунистти күш-ажылдын бригадалык деп атты чедип аар дээш демисежиң өгөлөн. Комму-нистт өү-биле амыкдап, чурттар, өвөрнөр, чыгыс кижилеги, найырал-ды, быжык коллективти тургузар деп ол чүткүл, амыкда бергелер-биле, бригадалык кижигунеринин азы-чанында чөтөстөр-биле дем-исешишкан, чөруу улам-на күш-төлдү орган. Кижиле оң ак-сеткилдиг арын-чуруу, бектик мөст-шымары хөйү бугуруп кылдыр, мичагыш олар-биле быжыг харылааны тууду эргөжөк чүгүла дээрин бригадир эки билген-дир. Ол дугайын тууду эргелени, кол инженер бригадирге база-ла сандыкыр турган.

Ынды кижилериниң бирөөзи—Ми-хаил Шеноваленко, Кижиле дома-ның эске сөглөөсү, өкжүм, томаан-чы, ыччалы-даа чөтөстөрүн көрүп кайна, ону мавыла чугулаш үнүп кээр, бодунга-даа, бригадалык-лаа негеледелди ол амыкчы кижиле Степан Салакеевичке хөйү дуудулаан-даа, сүмөлөөн-даа. Кайна бригадир кан-ды-бир амыкча кардыгы чоруй барганда, Шеноваленко бригадалык удурткан турганар. Чамдыкка ол, Степан Салакеевич шыкаш, амыкда хүлөөн алды мурунуга ону хылап, үрей кылдынганын катпаш чык-кылдыр-лаа турар. Ол боду эжиң, сонга, шала болгаш столяр кылыч-ларын өске-даа херекселерин ше-вергин чаап билди кижиле. Ыччангаш бригадалык үдүнгө оонакыш мича-ды амыкдарын кылдыртыр эш

Аңчыларның слёдундан

Тес-Хем районун «Тере-Хал» колхозунун аңчылары боттарынын слёдунга чыгып, бо аныяр сезонунда колхозтун мурунда сал-дыган улуг соругдарын чугулашкы-лар. Колхозчулар сезон дургузунда 42,5 муң рубльдиң өлүгү белеткээрни хүлөөшп алган. Ону күсседир-биле чүе дыка амык кижиле аныаш-кычы үнерине белеткенип турар. Олар чонлар дөрт бригадала кылдыр үстүп алганар. Колхозта партия организацциясы тус-тус бригадаларга агитаторларын быжыгалаан.

Эрткен аныяр сезонунда ботта-рынны планларын амык күссөткөн М. Уузулган, С. Чашпай, С. Мунук шыкаш өске-даа азын хөй аңчыларын колхозтуң баштары чери эртекти чүдүр-биле шыкылашкан.

Оң-биле чөтөстөтүр аңчыларын хандыргалады чамдык чөтөстөрүни хуралды кириктирине база илереткен. Эрткен аныяр сезонунда тайгаларда аңчылар доктар чө-лөрге дери сандын чорутуушан турган, ам ону организацциянын аң-чылар негезинер.

Колхозтун девисээринде балык тулар амыкда улуг чөтөстөр турга-чүлөп турар. Колхозчулар балык тулар амыкда керээ баугар чедиле-киниң чорудуп турга-ла, республика соотун белеткелдер эргелениң удуртукчулары Кызылдан тусай балыкчыларны база чорудуп турар. Ынды кижилер туткан балыктын ден кезин дужааган, өскелен само-дөткө салып апаргаш, чыжык-дың-биле сандылап турарлар.

С. СЕДИП.

Шеноваленко бригадир-биле дегге харылап турар.

Тууду трезинде партия-чүрүне контролонун дуудулар бодунуң кижигунер болганда, ол база-ла улуг харысалгалык амыкды. Эпелде-дериле амыкдарында чөтөстөрүн чок кылдыр дугайында хыналдарын ол каш удаа организацстаан. Амык-дар амыкчында ыччалар негеп кел-ген.

БЕДИН ТҮННӨЛ, ЭКИ ШЫНАР ДЭШ

Хоорайнык аңчылар бажынымын, кооператив техникумуна, канализа-циянын, 36 зал ишти чурттар бажынымын, № 26 кварталдын, баш-кы институтунун туудуларынга Белоусовтуң бригадалык хөй болгаш на-рын амыкдарын кылган. Бо чыдын мартта «Кызылтууду» тууду эргеле-ли организацстаптыган. Оон соонда даа бо бригадала мурунда харылап турган амыкы—сонга, хаалга, дээ-вир, чадалар, бажының иштинде болгаш даштык хөй үрнек амык-дарын кылдыр хүлөөшп болуп арт-шышкан.

«Ол амыкчыны баштайгы хүндери-ниң бирөөзиңде, эргелениң эес шак биче-ле чөтөстөнде, башкы ин-ститутунуң чаа туудуна амык хайымын-ла үнген. Чер дескилер аар бастыргыч трактор мича-бөөр таптай баскылап, канакчылар чы-диг-кылап чалбыраштарын тардып, тууду амыкчыларны ажаа студент ооллар, кыстар-биле кады тротуарла-рын салып, кижиле бугура-ле чыжык амыкдап турган чүе. Институттун чаа туудун комиссията хүлөөлөр дээш сөөлү амыкдарын доозуп тур-ганы оң.

Бригадир Белоусов үшкү кытпаш дүжүк келгеш, дугу ында турган би-чун складчыга чөтүрүп кады. Оон соондан соңа рамазын келтүргөн кижиле баштып.

Бригадирге чөдө бердим. Ол, шил-ди рама кырынга салгаш, шил кезер алмазын туткаш, мавылап хөмчөт-көшпө, шугу-даа херелесейн, кылдыр бекилеп турду. Ону көр-гө, чар келген турганы-биле демей-ле.

— Че, бо-дур, сөөлү рама, ам-на бо бажында алмырдыкыс,— дээш, Степан Салакеевич улуг туудуге чоргар көрүп тур.

Ол аразында бичин складчыга чанынга каш кижиле чыгып келди. Мурунуда бо бригадалык прораба турган, ам «Кызылтуудуну» тууду эргелениң № 2 участогунун на-чалыны эш Суковатин, эргелениң парторбо секретарынын оракачызы эш Кравченко олар база-ла мыңа келгенер.

Белоусов чүү-хөөзүн ажаа чыс-кай салгылап каш, Суковатин биле Кравченкоке көргөш, улуг тынып кады.

— Э, начальниктер, берге-ле турду...

Ажаа кым-даа харылавады. Белоусовтуң «берге-ле турду» дээш, шылап-ла, бадтыкп болур. Маңаа оон бригадалык улуг бугуруну чү-дөрү ужура таарышпашан. Хамык ужур—өске бир бригадалык ак-сет-килдиг эвес амыкдаа болган.

«Бистин бригадалык институттун чаа үш кыт бажынымын ийиң, чык кыттарынны сонгарыны бугу-руну-биле шилдөп каан. Ажылдын арын-чуруу-биле кылган. Ын-чаарга маңаа эш Зибревич» удурт-

каны отделчиктер бригадалык чедип келген. Хамык чүе оң булалып үн-ген. Олар рамазын саксырды, олар-ны турган черинден уштуп каапкан-нар. Олар ону кылып дөспөш-даа, харын эрги черинге тургуспай каап-каш чоруй барганар. Оң түндөшүн-де хөй-хөй шилдир бугурулап кал-гылаан. Ону база катап шилдөөн бис. Оларнык боттадырган чери база ашпандымыс,— деп, Белоусов республика солунарынын бирөөзи-ге бижээн.

Ону сактып келгеш, мичаа деп айтырдым:

— Чыжаа, чүгө августа безин бо бажында дөртүн муң хире рубль на-рылга болган, мынды бе?

Учесток начальниң ол санын мавы-лап кады:

— Дөртүн дөрт муң. Сөөлү шын түнөөн ол.

Калдырмаар, борбак хавастыг, арганымаар кижиле арын шыгымы апарган чугулаады:

— Институт тулар дээш 17.600 рубльдиң улуг каража-кырыламык болдурган чүе дидир, оңу ким төлөөр?

— Ол каража силерге хамаарыш-паш, өскөндө багай амыкда-дыр ийиң—деп, эш Кравченко тайлыбар-лады.

Демги кадыр хавактыг кижиле—бистин моон үстүнде адын кирири, арагыч деп бижонивис. Свиридов боду. Ол ам найыралдык коллектив-ти кижигунеринге киреш, эт-тинген: амыкда протул кылбастан, амык үнөшкө арага ишпестэн. Ком-плексиалык бригадалык өске оң ийи кижигунери шыкаш, Свиридов амык үдүң амык күссөдир, өөрү-биле кады кино, концертке барып, өг-бү-лөшкө найыралдык чуртпаш, тууду-нун экономиканы өвөрнөр бөлүмге өвөрнөр турар. Свиридов «адым кижиле» деп адаттырып турган. Оон дугайын брига

Моол-совет найыралдын айы

Чечектелип, быжыгып турар найырал

Совет Эвелели-биле найыралды Моолда бузуубас болгаш мөңгө деп адап турар. Совет болгаш моол күрүмдөрүнүн үндөүлүктөрү уруг Ленин биле моол революциянын баштыгычы Су-х-Баторун эгеин салганы ийи улустарнын бо найыралы улам чечектелип, быжыгып турар.

Культура талазы-биле чыл бүрүдө-ле көүдөп турар аргыжылгалар ийи чурттарнын арасында найыралдын харылааларына уруг ужу-дузалыг.

МАР—СӨРЭ кызыгарларын ол-бо талаларыча артистер, чурдукчулар, чогаалчылар, журналистер, эртемдейер улам-на хөй-биле эртип, өнүктүрүп ужуражып турар. Ыччаарга ам совет шудукчу Леа Ошанин болгаш драматург Иван Буриялов моол чогаалчылар эвелелинин чалаанын саугаар Улан-Баторда барган. Олар МАР-нын амдыралды-биле болгаш культуразы-биле танышарлар. Амгы үеде «Хулу-мур» солунун кол редактору Д. Тарба баштаан моол журналистер Совет Эвелелинде аалдан чоруп турар. Олар совет союзунарым, журналдарын болгаш ном үндүр-чөрдөрүн ачылы-биле танышар.

Казах ССР-нин артистеринин бо чылын Моолга ай дургузуна

көргүзүүнү моол көрүктүлөр бе-ли-биле үнөлөө. Казах артистерин концерттеринге чораш мун-мун көрүктүлөр Роза Багданованын ырларын, Жаенкулова-нын таныларын изип байыр че-дирип сонургаанар.

Улан-баторчулар болгаш Моол-дун ыраккы аймактарынын чурт-такчылары Совет Эвелелинде ко-жалары тыва циттерини уруп чулуу-биле бо чыдын чайында таныжар аргалыг болган. Моол цирк артистеринин мергежилдиг көргүзүүнү Киргизиянын көрүктү-лөр төлөтүн-биле үнөлөөнөр. Шөрөндүзүм баштаан кашагай-ларын, ийбичи Пендаюшунин номерлерин, Саидга биле Лусса-чимдинтиг катарыныч көргүзү-лөрүн Фрунзенин көрүктүлөрү үр үеде утпас.

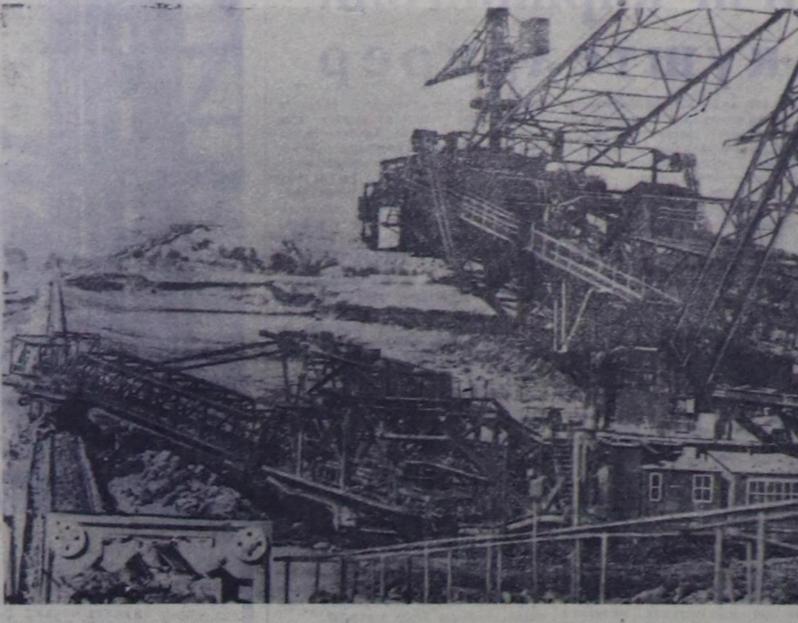
Совет Эвелелинин чеди чыл планынын дугайында фото-дег-гелгени моол найысмаалдын чурттакчылары уруг кичээлге-биле көргөнөр. Ол дегелгени Моолдун улустун революцияны-н 42 чыл өнүкү бүүдүүнү, ноябрь Улан-Баторга ажыткан. Моолдун чурдукчу-графиктерини дегелгени ам Киргизияда бол-гаш Казахстанда уруг сонургал-ды көрүп турар. Ол дегелгеде 250 чыгыч чурдукчу кирип ту-рар. Моол-совет найыралдыг чан-

чыл болган айынын хүнеринде Моолдун чурулгата ынакшылдыг-лары Совет Казахстаннын болгаш Киргизиянын чурукчуларынын чогаалдары-биле танышарлар.

Бо дөргө ийи чурттарнын ара-зында культура талазы-биле ар-гыжылгаларнын хөй саныг бол-лушкунарынын чүгө чамыны-гы-дыр. Совет Эвелелинде МАР-га чораш төлөөлөрдүн, эртем, культура, уруп чүд ачылакчы-ларын болгаш Совет Эвелелин-ге чораш моол өнүктүрүн да-зынын моон-да ийи уламчылап болур. Нияткан-биле чыл төң-зүгте чедир МАР-га 100 ажыл совет аалчылар баар. Моолдун Совет Эвелелинге 90 чыгыч ки-жи келер.

МАР-га бо чылын совет фило-логтар, археологтар, чырымыш-кын ачылакчылары, библиотека-лазын-биле тусай эртемчилер, эңчилер болгаш оон-даа өскө хөй-хөй тусай мергежилдерин төлөөлөкчилери чораш. Хөй-хөй моол өнүктүр Совет Эвелелин азы-бүрү областарыга болгаш республикаларына чоруп, ком-мунизм тургузуп турар совет ки-жилерин мадырдыг күш-ажы-лы-биле танышканар.

Геннадий ГАВРИЛЕНКО, СЭТА-нын корреспондентив.

Хүрөң хөмүр даштык миллиард-миллиард тонна эзертимес курларымы Польша Улус Республикада бар болуп турар. «Турув» ба-сейиниң хүрөң хөмүр даштык ачылаарынын талазы-биле ажилдар чурттуң муруну-барымын чүгүндө ам хайнышкынныг чоруп турар.

ЧУРУКТА: хүрөң хөмүрнүң эң-не анык шахталарының бирээзи «Турув-П» деп шахта. Ол шахта чурттуң улус ажил-агыймыга ам безин 1 миллион тонна одалганы берип турар. ЦАФ-СЭТА-нын фотогу.

Алдан-маадырнылар-биле ужуражышкын

«Сут-Хөл» совхозтун Алдан-Маадыр салбырының Көк-Те-рек суурунга РСФСР-ниң ал-дарлыг артизи Виктор Шо-жапович Көк-оол, республика-нын хөгжүм-иши театрының режиссеру Оюн Сиин-оол, театрың кол чурукчузу Сер-гей Ланзымы-биле алдан-маа-дыржыларның ужуражышкы-ныкы болган.

Аңаа бир-ле дугаарында хөгжүм-иши театрының арти-зи В. Көк-оол сөс ал чүве чу-гаалааш, тыва улустуң хос-талгазы дээш демиселиңиң төвүзүңгө алдарлыг арныкы кириген Алдан-маадырларныг тура халымыкынын дуга-йында чугаалап турар 3 көжө-гелиг, 6 көргүзүлгү «Самба-жык» деп ишени Виктор Шо-жапович чогадып туреусканын дымчаткан.

Алдан-маадырларныг тура-халымыкынындан бээр 80 чыл болганыга холбаштыр «Сам-бажык» деп ишени аңаа ту-раскаадып, сценага үндүрери-ниг муруну чарында, Алдан-маадырларныг тура-халымы-кын үндүрген чери—Кара-Дашны, Орзу-Шөлдү хевирин чурукчу Сергей Ланзымы чуруп, шун үндүр сенианыг шим-дезин кылар талазы-биле ажыдап турар.

С. Ланзымы, О. Сиин-оол уран чүүлү келтередир дээш боттарының мергежилин чоңга бараан болдуларын, «Самба-жык» деп ишени эки шынар-лыг үндүреринге режиссер-даа, чурукчу-даа харысалгалыг болурум, даандырган ажыл-хе-ректи эки күөсөдип шыдаарын бүүзүрөткөнөр.

1883—1885 жылдарда Алдан-маадырларныг тура-халымы-кынын дугайында кандыг-бир чүүлү дуйнаан болгаш билер улуг назылыг кырган-нар-биле хөй беседалар кыл-дынган. С. Ланзымы Кара-Дашны, Орзу-Шөлдү ийи хүн дур-гузунда чураша, ол чурукта-рын чоңга көргүскөн.

Ужуражышкына чүве чу-гаалаан эштер Мөңгө-Назымы, Осур-оол олар артист драма-тург В. Көк-оолга, ишениң тур-гузукчузунга болгаш чурукчу-га чаа-чаа чедиишкенинде болурум кузээннер. Ишени чогадырына болгаш тургу-зарында идеякелди дуулаш-кан кырганнар—М. Дажы-Доржука, О. Самбагыга театр-нын артизи болгаш режиссеру өөрүп четтиргенин илереткен.

М. ТАНГЫТ, Чөөн-Хемчик район.

Угаан-сарбылдын, чаагай тура-соруктуң оруу-биле

БЕРЛИН. (СЭТА). ГДР-нин Кур-не чөвүдөлинин даргазы Вальтер Ульбрихт Герман Демократыг Республикаың тургустунганын 14 чыл болган өнү таварыштыр хүлээп алышынага чүве чугаалаан.

Герман Демократыг Республикаы-нын сандалааны, угаан-сарымыла болгаш чаагай тура-сорукка үндө-леттинген дугуржуларын ийи герман күрүмдөрүнүн чактарынын арасына-га чедип алыры кара чалгыс болдунар

арга ол болур деп. В. Ульбрихт чуга-алаан. Атомнуг чепсектен ойталаар дугайын болгаш улам ийиңиң чеп-селенишиңни соксадыр дугайып ийи герман күрүмдөр дугуржуп алыр дээриниң дугайында саналды В. Ульбрихт бадматкан.

Тусай дугунаар чорукту болгаш улустарын дөң эрелерин бо-бо-дунуң хүндүлөп көөрүңгө үндө-лөш. Барымы Европада тайбыга ынакшыдыг бүтү-ле күштер-биле

найыралдыг кад ачылажылганы чорударын В. Ульбрихт айткан.

Барымы Германияда социал-демо-кратиянын барымы үздүгү дугур-жуктары ам-даа Аденгаурин айыныга кирип турары хараадачыг-дыр деп. В. Ульбрихт чугаалаан. Барымы Гер-манияда депшигелги күштер Аденга-урин политикасында алдырылган, тайбыга, демократияга болгаш со-циализмге мадыралдыг оон-биле тур-гузар төлөөде, уруг ажыл негеттинер.

Бирмада экономиктиг чаа хемчеглер

РАНГҮН. (СЭТА). Бирмадың эрге-чагырганының дөди органы — э-кономиктиг чөвүлөп күрүмнүң э-кономиктиг барымы быжылаарынын талазы-биле чаа хемчеглерин алган. Октябрьден эгелеш ристи болгаш ристен кылган продуктуларын чүт-ке турне азы кооператив магазинерин дамчытыр үзеп хуваар апар. Ийи улустурун национализиастаар тала-зы-биле практиктиг басымынын дугайын чарлаан. Бенин бээр бүтү-ле черлер күрүмнүң холунче шычтыр

болгаш күрүмнүң «Бирма Ойл» деп нефть компанияының холунга турар алаар. Чугулаа организацианы Бирмадың экономиктиг өнүкүдө-линин каттыжышкынын национали-зиастаар. Мурунда Бирма-Англия-ныг турган ак-көргүлчүн компания-зы бруну-биле күрүмнени боуар.

Револютут чөвүдөлин ол хем-чеглерин Бирмаын парлагалыг ка-питалистиг эвес хөгжүдөлинин оруун Бирмаын мурунга ачыдып турар басымыр кыдыр үнөлөп турар. Оон-биле чергелештир бирма улус-тун дайыныныг димзенишикин-нерин хөй-ниги сойгалал илередип турар.

Алжирниң национал чангыс эвиниң эрге-ажыктарына

АЛЖИР. (СЭТА). Чааактын кежи-гүтнери болгаш хосталышкынын национал фронтунун удуруткучу-лары киришкен митингилер Алжирниң бүтү девискериңде болуп эртип турар. Президент Бен Беллага башта-кан чааактын политикаын деткир-би-биле болгаш Алжирниң дагыт-району Бабилида оппозицияныг иде-реттериниң хөдөлешкенин бурту шавары-биле ол митингилерин кы-лып турар.

Будж хоорайже (Бабили) респу-бликаның президентизи Бен Белла чорупкан. Хоорайже болгаш чоок кавида суурларың чурттакчыла-рында ол чүве чугаалаар болгаш ча-аактыг политикаын тайылырлар.

Оппозицияларың чазакка уур хөдөлешкенин чурттуң чоңу бур-ру шаап турар.

Алжир эрткен чылдын чайында бир ханы политикаын кризисте чурт-тап эрттирген. Ол кризистең уржук-тары амга чедир-ле артып турар. Бары-ла сес чылдын дайыныны

Будж хоорайже (Бабили) респу-бликаның президентизи Бен Белла чорупкан. Хоорайже болгаш чоок кавида суурларың чурттакчыла-рында ол чүве чугаалаар болгаш ча-аактыг политикаын тайылырлар.

Оппозицияларың чазакка уур хөдөлешкенин чурттуң чоңу бур-ру шаап турар.

КНО-нун Кол Ассамблеязының пленарлыг хуралдарына чугаалар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нун Кол Ассамблеязынын эртенги пленарлыг хуралы Танганьиканың даштыкы керектер болгаш камгалап министри Оскар Камбонаның чугаазында эгел-шен. Амгы чуртумуң болгаш турары-биле азыг, Каттышкан Нащлар Организацианы ам үш кол созулга-ны: дегелгениң дүшүрүдүг чоруп бүтү-ниги кошкарларын, сок да-йыны соксадырын болгаш дегел-гени кедергей уруг байлактарын бүтү кизи төрөлгөтөлиң чаагай чорунга ажылаарын бөдүнү мурунга салыр ужураг деп, Оскар Камбона медегелен. Москва керээзиниң бөзү сок дайыны тилээр болгаш чеп-селенишиңге үндүрүп турар кер-дегей хөй чарыгдаларын чамды-зын кошкак хөгжүдөлиг чурттарга дуузалык көргүзөрине шилдир дээринге итегелин Камбона илерет-кен.

Каттышкан Штаттарын Кубага удуур херелеп турары күткүшкүн-дүң болгаш албадалын аргала-ны Украин ССР-ниң төлөөлекчизи бурту шакан болгаш өскө чурттар-нын иштин керектеринге холгаар-лаваанын принциптин шыгыны са-гымын негезен. Африка чурттары-нын күрүмдөр болгаш чааактар бал-тыңдарының Аддис-Абебага болган конференциянының шийтирлерин ол деткан болгаш колониалдыг өзү-чүрүмнү ууттаар дугайында то-ларгай шийтирлерин Кол Ассамбле-я ажыдап кылгаш, баддыларын са-налдаан.

Каттышкан Штаттарын Кубага удуур херелеп турары күткүшкүн-дүң болгаш албадалын аргала-ны Украин ССР-ниң төлөөлекчизи бурту шакан болгаш өскө чурттар-нын иштин керектеринге холгаар-лаваанын принциптин шыгыны са-гымын негезен. Африка чурттары-нын күрүмдөр болгаш чааактар бал-тыңдарының Аддис-Абебага болган конференциянының шийтирлерин ол деткан болгаш колониалдыг өзү-чүрүмнү ууттаар дугайында то-ларгай шийтирлерин Кол Ассамбле-я ажыдап кылгаш, баддыларын са-налдаан.

Оон соонда Украин ССР-нин да-штыкы керектер министри Д. Ф. Па-ламарчук сөс алган. Үш кавыларга адролут чепсектиг шенелдерин хор-гудаар дугайында керээниң удустар өөрүшкү-биле уткаан деп, сөс Пал-марчук медегелен. Москва керээни чарганынын соонда тургустунган таарымчалыг байдалды дегелгениң дүшүрүдүг чоруп чамдырларын-га чедип алырыңга дугуржуларын чедип алырыңга азыгалаарыңче украин төлөөлөрүн баштыны кыйгырган. Чепселениши-ниниң дүжүр талазы-биле 18-тин комитетинде кирип турар күрүмдөр-ниң чөвүлөп хурамын удуруткучу кү-рүне ажыдакчыларынын киржилге-зи-биле эң-не бедик денелге эрти-рер дугайында Совет Эвелелинин саналынын чугулааны ол онзалып медегелен. Варшава керээзиниң

киржилчилери күрүмдөр биле НАТО-нун арасына халдашпас дугайында фактыны чарарын, хенертен хаадаар чорукту чайладыр талазы-биле хем-чеглерин, ийи герман күрүмдөрүнүн девискериңде даштыкы шертлерин кызырарын, күрүмдөрүнүн шериг бөдүжеттерин кызырарын, дегелгениң азы-бүрү тургустарына адрө чоң азыларын тургузарын Паламарчук база-ла чугаалаан.

Каттышкан Штаттарын Кубага удуур херелеп турары күткүшкүн-дүң болгаш албадалын аргала-ны Украин ССР-ниң төлөөлекчизи бурту шакан болгаш өскө чурттар-нын иштин керектеринге холгаар-лаваанын принциптин шыгыны са-гымын негезен. Африка чурттары-нын күрүмдөр болгаш чааактар бал-тыңдарының Аддис-Абебага болган конференциянының шийтирлерин ол деткан болгаш колониалдыг өзү-чүрүмнү ууттаар дугайында то-ларгай шийтирлерин Кол Ассамбле-я ажыдап кылгаш, баддыларын са-налдаан.

Оон соонда Украин ССР-нин да-штыкы керектер министри Д. Ф. Па-ламарчук сөс алган. Үш кавыларга адролут чепсектиг шенелдерин хор-гудаар дугайында керээниң удустар өөрүшкү-биле уткаан деп, сөс Пал-марчук медегелен. Москва керээни чарганынын соонда тургустунган таарымчалыг байдалды дегелгениң дүшүрүдүг чоруп чамдырларын-га чедип алырыңга дугуржуларын чедип алырыңга азыгалаарыңче украин төлөөлөрүн баштыны кыйгырган. Чепселениши-ниниң дүжүр талазы-биле 18-тин комитетинде кирип турар күрүмдөр-ниң чөвүлөп хурамын удуруткучу кү-рүне ажыдакчыларынын киржилге-зи-биле эң-не бедик денелге эрти-рер дугайында Совет Эвелелинин саналынын чугулааны ол онзалып медегелен. Варшава керээзиниң

Оон соонда Ассамблеязын хура-мын Малиниң болгаш Кубаның төлөөлекчилери чүве чугаалаан.

Чепселенишиңни дүжүрерин-че берге орукка чедимшин буртуу Куба бедин-биле үнөлөп турар деп, Лечуга уламчылаан. Ядролут шенел-делерин кезик-чамдык хортудаар дү-

Куба төлөөлекчизиниң соонда харымы боори-биле АКШ-тың төлөөлекчизи Эдлай Стенсенон чүве чугаалаан. Хосталганын ортууңга удуур Кат-тышкан Штаттарын деткип турары өнүк-чөвүлөп чоруктарынын дугайында Кубаның төлөөлекчизиниң фактыларына америк төлөөлек-чи чүвү-даа удуурашытыр салып шыдаваан. Куба чазактың Латин Америка чурттарында «үредикте ажил-чорудулаарының» дугайында америк пропагандалыг меге-хоозун нүгүдээшкенин каттаптары-биле ол кызыгарлаттыганын.

Куба төлөөлекчизиниң соонда харымы боори-биле АКШ-тың төлөөлекчизи Эдлай Стенсенон чүве чугаалаан. Хосталганын ортууңга удуур Кат-тышкан Штаттарын деткип турары өнүк-чөвүлөп чоруктарынын дугайында Кубаның төлөөлекчизиниң фактыларына америк төлөөлек-чи чүвү-даа удуурашытыр салып шыдаваан. Куба чазактың Латин Америка чурттарында «үредикте ажил-чорудулаарының» дугайында америк пропагандалыг меге-хоозун нүгүдээшкенин каттаптары-биле ол кызыгарлаттыганын.

Куба төлөөлекчизиниң соонда харымы боори-биле АКШ-тың төлөөлекчизи Эдлай Стенсенон чүве чугаалаан. Хосталганын ортууңга удуур Кат-тышкан Штаттарын деткип турары өнүк-чөвүлөп чоруктарынын дугайында Кубаның төлөөлекчизиниң фактыларына америк төлөөлек-чи чүвү-даа удуурашытыр салып шыдаваан. Куба чазактың Латин Америка чурттарында «үредикте ажил-чорудулаарының» дугайында америк пропагандалыг меге-хоозун нүгүдээшкенин каттаптары-биле ол кызыгарлаттыганын.

КНО-нун Кол Ассамблеязының дөрткү комитетинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Муруну аф-рикан республика шыккан шак ийиңи күрүмнени англи колониалдыг эрге-чагыргаларының деткимчези-биле тур-гузуп турар Муруну Родезияда бай-далды дугайында айтырыгы КНО-нун Кол Ассамблеязының дөрткү ко-митетинге чугаалажып көөрү доозу-лар. Ол чуртта эвэш кезик болуп турар ак кештиг кижилер үдөени чурттакчыларын күзөлиңге чөрүш-түр, эрге-чагырганы боттарына ал-ырын белеткеп турар деп, Маврита-нияның төлөөлекчизи Таки Сиди ко-митеттиң хуралына чүве чугаа-лааш, медегелен. Ак кештиг чурт-такчыларын У. Филдого баштаган чазанга эрге-чагырганы бурнуу-биле дамчыдып бээр боддалан ойтала-рыңче Великобританияны КНО-нун моральдыг ат-алдары-даа, африка күрүмдөрүнүн баштыңдарынын Ад-дис-Абебага болган конференция-нын шийтирери даа албадап шыдава-

ны хараадачыг-дыр деп, ол чугаа-лаан. Англи колониалдыг эрге-чагыр-галарының деткимчези-биле Муруну Родезияда «арыалды болгаш ужу-рдурак аажылаашкыны» өзү-чүрүм-дү» тургузуп турар деп, Эми-лио Де Вежаса (Филиппинер) онза-лап медегелен.

КАР-нын, Гаваның, Бирмаын болгаш өскө-даа черлеринг төлөөлөрү Великобританияның политикаын шыгыны-биле бурту шакан. 43 африк-аий чурттарың болган Югославияның резолюцияның төлөөлөрүн комитеттиң хуралына 2 удуурашышкынарга (Португалия биле КАР), 11 дадалгаашкынарга удуур, 85 баддылашкың-биле хүлө-өп алган. Ак кештиг чурттакчылары-ның чазанга эрге-чагырганы, ылангыч чепсекти күштерин контролдаарын дамчыдып бээр чорук «онза айыл-дыг байдалды» болдунар деп, резо-люцияла чугаалап турар.

Ужур-дүржөк аажылаашкынар үргүлчүлөп турар

ГАВАНА. (СЭТА). Венесуэланың Коммунисттиг партияының болгаш «Чөвүлөпчү» партияының эртенги херектер комисстри Куа де Мюрьялдан ак башыга хүлөп алган. Даштык аген-тилериниң дымчаларын өзүгаар алдыр, Кенеди биле Куа де Мю-рьялдың ужуражышкынын чоруду-лазында экономика болгаш шериг айтырлары, ол шыккан Европада байдалга хамаарышкан айтырлар-ын чугаалажып көргөн болуп турар.

ГАВАНА. (СЭТА). Венесуэланың Коммунисттиг партияының болгаш «Чөвүлөпчү» партияының эртенги херектер комисстри Куа де Мюрьялдан ак башыга хүлөп алган. Даштык аген-тилериниң дымчаларын өзүгаар алдыр, Кенеди биле Куа де Мю-рьялдың ужуражышкынын чоруду-лазында экономика болгаш шериг айтырлары, ол шыккан Европада байдалга хамаарышкан айтырлар-ын чугаалажып көргөн болуп турар.

ГАВАНА. (СЭТА). Венесуэланың Коммунисттиг партияының болгаш «Чөвүлөпчү» партияының эртенги херектер комисстри Куа де Мюрьялдан ак башыга хүлөп алган. Даштык аген-тилериниң дымчаларын өзүгаар алдыр, Кенеди биле Куа де Мю-рьялдың ужуражышкынын чоруду-лазында экономика болгаш шериг айтырлары, ол шыккан Европада байдалга хамаарышкан айтырлар-ын чугаалажып көргөн болуп турар.

Даштыкыдан допчузу-биле

★ Атлас деп динтер аразының ракетаның Ванденберге (Калифор-ния) ужур чүдү базазында октя-брь 7-де салып ундурган соонда, каш-ла секундалар болганда, ук ра-кета часты берген. Ол болза өвөлү дөрт хүнер дургузуна Атласты агаарже салып үндүрүшү АКСШ-нын ийиңи чедимче чок орадалыш-кыны болуп турар. Часты бергениң ужуру болганыс болуп турар.

★ «Соок дайынының» политикаы-ның талаалашкыны эвэлгениг чымыр Барында болуп турар. Ол чымшты «Төрөн» чуртунче ээп чанып келген кижилерин кат-тыжышкыны» деп барымы-герман алаан-өжөнчү организациа эртирип турар. Чымштың согулазы — ГДР-ге болгаш социалистиг өскө-даа чурт-тарга удуур нүгүл-мелеги кампани-ны күштелдирери болур.

★ Рымде испан элчин чериниң ба-жыңын чанынга массалыг антифа-шисту чыкаал болган. Докпактар тууруп алгаш, чыскаалангарже хал-даан болгаш оларын аразында чамдык кижилерни тудуу хоруглаан, полицияның шалтыктаашкыны тур-за-даа, чыскаалдыг кыргызчилери тарай бергеш, катан каттыжа берген болгаш бөдүнү хосталгазы эвэш де-

мисежип турар испан улус-биле са-гыш-сеткал каттыштарыңче кый-гырып турар палкактарын тутулап алгаш, хоорайның куумчулары-биле эрткен. ★ АКШ-тың президентизи Кенеди Франклин даштыкы херектер комисстри Куа де Мюрьялдан ак башыга хүлөп алган. Даштык аген-тилериниң дымчаларын өзүгаар алдыр, Кенеди биле Куа де Мю-рьялдың ужуражышкынын чоруду-лазында экономика болгаш шериг айтырлары, ол шыккан Европада байдалга хамаарышкан айтырлар-ын чугаалажып көргөн болуп турар.

★ Рымде испан элчин чериниң ба-жыңын чанынга массалыг антифа-шисту чыкаал болган. Докпактар тууруп алгаш, чыскаалангарже хал-даан болгаш оларын аразында чамдык кижилерни тудуу хоруглаан, полицияның шалтыктаашкыны тур-за-даа, чыскаалдыг кыргызчилери тарай бергеш, катан каттыжа берген болгаш бөдүнү хосталгазы эвэш де-

Күскедериңиң узукканар! Хэзичилер дына хөй халдавырлыг аарыларын: муңчураар аарынын, чуманы, бруцеллесту, сибирь язвазын, икин тивин, халдавырлыг еспе-титти (ет аарыны), халдавырлыг аса-даа аарыларын тарадып турар. Ивэрти-рада оларның үңгүрлерин болгаш тигилерни демир-биле, цемент-биле азы алабастр-биле дугулар. Аш-чөм продуктуларын хэзичилер чептес черлерге шыганаар. Күске тудар напканын болгаш өскө-даа хереселдерин амылганар. Күске хоранын болгаш зоокума-ринни аптекалардан садып алгаш, амылганар. Влген күскени хал-биле тутпанаар. ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИ-ТАР ЧЫРЫДЫШЫН БАЖЫҢЫ.